

Aune Waronen (toim.)

MENISITKÖ UUDELLEEN?

Kasiluokkalaiset taidetta testaamassa

SUOMEN KULTTUURIRAHASTO
SVENSKA KULTURFONDEN
SUOMEN LASTENKULTTUURIKESKUSTEN LIITTO

Kiva että tällaisia järjestetään ihan mielenkiintoista.	Oli tosi megasuperhyvä ja ihana.	Voisi käydä useammin katsomassa tämmöisiä.	Outo mutta silti ihan hyvä.	Ajattelin että nukun esityksen ajan, mutta se olikin niin mielenkiintoinen että jaksoin katsoa koko esityksen	Presentationen var lite för lång men annars var det väl bra. Skaff gärna gratis bulle och kaffe till nästa gång.
Se oli kiva matka, oli hauskaa :) taide oli mielenkiintoista, mutta yksinkertaista ja se tuli pian tylsäksi.	Unettava.	Bra pjäs men det var lite svårt att förstå ibland.	Todella hieno ja mielenkiintoinen kokemus! Tulisin tänne toistekin :)	Vähän tylsä ja vähän liian pitkä mutta muuten ihan nais vois olla parempi jollekin mummelille jota kiinnostaa taide.	No sitä parempaakin katottu ja kuunneltu.
Paljon kivempi mitä oletin.	Esitys oli yksi parhaista joissa olen ikinä käynyt. Oli ihanaa kun kerrankin saattoi kokea samaistuvansa tarinaan.	Se oli kaikkea muuta kuin mitä olin ennen nähnyt :))))))	Nykytaide on täyttä roskaa.	Hämentävää, kauhistuttavaa, outoa.	Todella taitavasti näytelty näytelmä. Lähtisin milloin vain katsomaan sen uudestaan!
En intresserand vardags tema som fick mig och tänka av vad jag skulle göra själv. Jag fick också tänka på "vem är jag".	Helt bra pjäs och super bra skådespelare!!	Tosi outo.	Esitys oli pitkästyttävä, outo ja sekava.	Lite annorlunda men det betyder inte dålig. Teatern var bra men trist på vissa ställen. Jag tyckte om den.	Rupesi välillä esityksessä ahistamaan. Oli silti hieno esitys.
Oli hieno kokemus, olisi ollut kivempi jos olisi kestänyt pidemmän aikaa.	Kokemus oli mielenkiintoinen ja uusi.	Taitavia soittajia mutta liian tylsää.	Erittäin hauska näytelmä. Maksaisin. Positiivisesti yllättynyt laadukkuudesta ja tasosta.	Jotain jota ei koe joka päivä.	Nykytaide on yksinkertaista ja outoa
Aivan täydellinen, haluan mennä uudestaan!	Olisi varmasti ollut hieno kokemus, jos kyseinen taidelaji kiinnostaisi.	Se oli vähän tylsä mutta mielenkiintoinen.	Det var tråkigt att lyssna men konsten var väl bra.	Se oli kidutusta, surkea musiikki valinta. Paras kohta oli kun pääsin ulos teatterista siinä tunsin helpotuksen.	No tota melki ite nukahin... Mutta kyllä ne osasit tehdä hommansa.
Todella muuten hyvä, mutta olisi saanut olla pitempi.	Oli iha jees nukkuu.	Innostuin taiteesta uudella tavalla! Haluan käydä täällä uudestaan	Kokemus oli hieno, koska sai liikkua soittajien keskellä.	Det var rolig, jag tycker mycket om konst. Älskar att rita och måla och efter besöket ville jag hem och rita.	Erilainen kuin mikään ennen näkemäni.
Hassunhauskaa.	Oli iha jees nukkuu.	Oli kiva käydä katsomassa oopperaa, sillä se oli jotain erilaisempaa kuin esimerkiksi teatteri.	Aivan ihana! Tämän kokemuksen jälkeen tiedän varmemmin että haluan näytellä.	En oikein ymmärtänyt tämän kaltaista taidetta eikä se oikein innostanut minua mihinkään ja oli kaiken kaikkiaan hiukan ahdistava ja outoa.	Ei oikein napannut, mutta taide on erilaista kaikille.
Kokemus oli mielenkiintoinen, olin aina halunnut käydä jonkinlaisessa sinfoniassa.	Aluksi olin vähän epäilevä, onkohan siellä tylsää. Jälkikäteen oli kiva vieraillla museossa, kuulla ja nähdä teoksista	Oli aika outo kyllä.	En ole koskaan kokenut mitään vastaavaa. Olin ensin hyvin hämmentynyt, mutta käy kyllä kateeks, kun jollakin on pokkaa tehdä tollasta.	Hyi en tulisi enää 0/5.	Oli aika tylsää, mutta pääsi koulusta pois.
Iha ok.	Monipuolinen kokemus, hämmennystä, naurua ja hiljaisuutta. Kaikki taideteokset joita näki oli omalla tavallaan hienoja.	En ihan ymmärtänyt esityksen ideaa, sillä se oli aika sekava.	Kokemus oli todella mukava ja kiinnostuin taiteesta enemmän.	Se oli vähän outo mutta silti siisti.	Mukava kun pääsi luokan kanssa matkaamaan bussilla ja katsomaan teatteria. Olispa tämmöistä joka vuosi.
Ensimmäinen mutta ei viimeinen kerta konsertissa.	Oli outo mut silti hyvä.	Teatteri olis tosi mielenkiintosta ja viihdyttävää mutta tämmöset vanhanaikaiset näytelmät ei nappaa.	Antoi avarakatseisuutta enemmän.		
		Chilli mesta.			

Sisällys

Aune Waronen (toim.):
Menisitkö uudelleen? Kasiluokkalaiset taidetta testaamassa.

Suomen Kulttuurirahasto, Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto,
Svenska kulturfonden

Assi Rinnetmäki, Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto:
Kuvatoimitus, editointi

Kirjoittajat:
Luku 1/johdanto, Antti Arjava ja Sören Lillkung.
Luvut 2–9, Aune Waronen.
Luku 10/loppusanat, Olli-Pekka Heinonen.

Taitto:
Otto Donner

Kannen kuva: Taidetestaajat Oulun taidemuseossa, kuva Sanna Krook.

2020

ISBN 978-952-7047-24-8

1. Johdanto, Antti Arjava ja Sören Lillkung	7
2. Mikä Taidetestaajat?	
2.1 Koppi kasiluokkalaisista ja tie taidetestaajiksi	11
2.2 Nuorten oma näkökulma taiteeseen	16
3. Taidelaitokset: uusi yleisö taiteen äärellä	20
3.1 Ihanat kamalat kasit	21
3.2 Pinssiseinä ja taiteenrakastaja	25
3.3 Taiteilijan matkassa	29
3.4 Svenska Teatern ja Kansallisgalleria: Yleisötyön uudet kuviot	31
4. Taidetestaajien kohteet. Mikä toimii ja mikä ei?	36
4.1 Rima sopivalle korkeudelle	37
4.2 Hyvät etkot ja jatkot madaltavat kynnyistä	41
4.3 CASET	46
CASE KILL CARMEN: Yksi vai viisi tähteä?	46
CASE HAIR: Isot kysymykset valoon	48
CASE RÄÄTÄLÖITY ESITYS JA KIELISUIHKU: Kuinka kakku jaetaan?	50
CASE USKONNOLLISET RYHMÄT: Kun arvot menevät ristiin	52
5. Koulujen osallistuminen. Mitä Taidetestaajat merkitsee kouluille?	54
5.1 Huikea voimavara, mutta myös työtä kouluille	55
5.2 Opsiin vai ei, jatkuu vai ei jatku – kysymys arvoista	59
5.3 Palkinto vai pakkopullaa?	61
6. Nuoret. Mitä Taidetestaajat merkitsee nuorille?	64
6.1 ”Miten tämä liittyy minun elämään?”	65
6.2 Nuorten caset: ääniä eri puolilta Suomea	69
7. Aluekoordinaattorit yhteistyön rakentajina	72
7.1 ”Tänään Taidetestaajat on brändi”	73
7.2 Aluekoordinaattorit ovat asiantuntijoita	78
8. Alkusysäys ja ideologinen tausta	82
8.1 Taustalla halu tavoittaa suomalaiset	83
8.2 Suomalaisen koulutuksen innovatiivinen kokeilu	88
9. Kuinka kulttuuri tukee kasvua ja kehitystä? Sixten Korkman	92
10. Loppusanat, Olli-Pekka Heinonen	100

1. JOHDANTO

Menossa Aurinkobalettiin Turussa. Kuva Robert Seger.

1.1 Johdanto

Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden ovat vuosikausia tehneet yhteistyötä isoissa suomalaista kulttuuria tukevissa hankkeissa. Taidetestaajat on silti molemmille poikkeuksellisen merkittävä rahoitusohjelma. Kulttuurirahasto ei koskaan ennen ole osoittanut kahtakymmentä miljoonaa euroa yhden hankkeen toteuttamiseen. Siksi sen tuloksiakin on seurattu tarkkaan.

Ohjelman tavoitteet ovat myös tavallista laajakantoisemmat ja moninaisemmat. Taustalla on molempien säätiöiden halu säilyttää taide keskeisenä osana suomalaista yhteiskuntaa myös tulevien sukupolvien ajan. Siihen pääsemiseksi tarvitaan useita enemmän tai vähemmän toisistaan riippuvia tekijöitä:

1. Taiteen omakseen tuntevaa ja siihen uteliaasti suhtautuvaa yleisöä.
2. Taidetta, joka koskettaa ja puhuttelee erilaisia suuria ja pieniä yleisöjä ilman syvää teoreettista perehtymistä ja etäännyttävää taidepuhetta.
3. Kahdesta edellisestä seuraavaa tahtoa rahoittaa taidetta sekä omista että yhteisistä varoista.

Taidetestaajilla halusimme osaltamme vaikuttaa juuri näihin asioihin. Suuri osa suomalaisista nuorista ei nykyisin saa luontevaa kosketusta taiteisiin siinä iässä, jossa elämän tärkeät vaikutteet muodostuvat. Siihen voi olla maantieteellisiä, taloudellisia, kulttuurisia tai sosiaalisia syitä. Esimerkiksi klassisen musiikin opetus kouluissa on koko ajan vähentynyt, ja vain aktiiviset hakevat

opin koulun ulkopuolelta. Syrjäseuduilta pelkät matkakustannukset voivat olla liikaa. Siksi hankkeessa oli tärkeää, että kaikki pääsevät – tai joutuvat – mukaan ja saavat kokea myös asioita, joita eivät ole tienneet olevan olemassakaan.

Kaikista ei ikinä tule taiteen ystäviä, eikä sitä vaaditakaan. Tärkeintä on antaa jokaiselle mahdollisuus itse muodostaa käsityksensä. Muuten mahdollisuuksien tasa-arvo ei toteudu. Taidetestaajien kyselytulos, että kolmannes nuorista on valmis uusimaan kokemuksensa ja toinen kolmannes harkitsee sitä, on dramaattisen myönteinen ajatellen suomalaista kulttuuriyleisöä – vaikka vastauksissa olisi kohteliaisuuslisääkin, mikä kahdeksasluokkalaisten tapauksessa ei liene kovin merkittävä virhelähde.

Taidelaitosten ei ole tarvinnut tehdä omaa osuuttaan ilmaiseksi, sillä olemme maksaneet esityksistä kohtuullisen korvauksen, joka sekin on osaltaan kulttuurin tukea. Sitä vastaan olemme kuitenkin edellyttäneet erityisiä ponnisteluja nuoren yleisön valmistamiseksi ja jälkihoidoksi. Se on itsestään selvästi myös laitosten oma etu, sillä hanke tarjoaa niille ainutlaatuisen mahdollisuuden koukuttaa ensikertalaiset ja luoda side tulevaan yleisöönsä. Tämäkin on osa laajempaa tavoitettamme: saada taiteen tekijät miettimään yleisönsä koostumusta ja sen kykyä ottaa vastaan erilaisia elämyksiä.

Nuorten tapauksessa kysymys on kaikkein ilmeisin ja ehkä helpoin mieltää, mutta sama harkinta on tarpeen aikuisyleisöäkin ajatellen. Taidetestauksen tulokset ovat osoittaneet myös sen ilmeisen tosiasian, että ei löydy esitystä, jota kaikki rakastaisivat tai inhoaisivat. Yleisön henkilökohtaiset mielipiteet jakautuvat aina koko asteikolle. Taidelaitoksen kustannusrakenteesta riippuu, kuinka pieniä tai suuria yleisöjä on aihetta tavoitella.

Koska nuorten arviot esityksistä ovat verkossa kaikkien nähtävillä, toivoimme, että niiden seuraamisesta tulisi valtakunnallinen huvi myös heidän vanhemmilleen ja muille aikuisille. Tavoitteena oli nostaa taide-esitykset päivittäiseksi puheenaiheeksi ja kiinnostuksen kohteeksi koko Suomessa. Se ei liene toteutunut laajassa mitassa, eivätkä tiedotusvälineetkään ole olleet arvioista kiinnostuneita. Tähän voi olla pettynyt tai sitten ei.

Koulujen toivoimme käyttävän tilaisuutta hyväkseen nivomalla taidevierailut ja niiden valmistelun osaksi opetusohjelmaa useammassa oppiaineissa.

Tässä näyttää olleen suuria eroja koulujen välillä. Hankkeen jatkoa ajatellen tärkein parantamisen kohde olisikin juuri yhteistyö taidelaitosten ja koulujen välillä. Kuinka saisisimme valmistelun toteutettua niin, että oppilaat saavat vierailusta enemmän irti? Kun toteutimme kymmenen vuotta sitten vastaavan pienimuotoisemman hankkeen Kansallisopperan kanssa, jonka yleisötyö on poikkeuksellisen ammattimaista, palautekysely osoitti, että hyvin suoritettu valmistautuminen koulussa tuotti systemaattisesti nautittavamman kokemuksen katsomossa.

Taidetestauksen myönteiset tulokset (ja mahdollisuudet niiden edelleen parantamiseen) ovat niin ilmeiset, että olisi suunnaton menetys, jos hanke jouduttaisiin lopettamaan. Jossakin muodossa sille on pakko saada jatkoa. Kun tavoite on kehittää tulevaisuuden maksavaa yleisöä kulttuurilaitoksille, kyse on täsmäinvestoinnista. Se maksaa aikanaan itsensä takaisin julkisellakin puolella, jos nyt teattereita, orkestereita ja museota ylipäänsä halutaan ylläpitää, eikä pelkästään verovaroilla.

Yhteistyö säätöiden välillä on ollut tiivistä ja lämmintä, kuten tähänkin asti. Kolmanneksi kumppaniksi meillä oli onni löytää Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto. Nuorelle liitolle tämä on tainnut olla odotettua isompi ponnistus, esimerkiksi liikuteltavalla ihmismäärällä laskettuna suurin operaatio Suomessa sitten syksyn 1944!

Liitto ja sen hankeorganisaatio Anu-Maarit Moilasen johdolla ovat hoitaneet saamansa tehtävän yli kaikkien odotusten, huolellisesti suunnitellen, ammattimaisesti toteuttaen ja joustavasti yllätyksiin reagoiden. Olemme voineet olla paitsi kiitollisia myös koko ajan rauhallisella mielellä. Käsillä olevalla julkaisulla haluamme kertoa, miten asiat ovat sujuneet, ja samalla auttaa sekä tämän että vastaavien hankkeiden toteuttamista tulevaisuudessa.

Antti Arjava
ylIASIAMIES
Suomen Kulttuurirahasto

Sören Lillkung
VERKSTÄLLANDE DIREKTÖR
Svenska kulturfonden

2. MIKÄ TAIDETESTAAJAT?

Time of my life, Aurinkobaletti, Turku. Kuva Robert Seger.

2.1 Koppi kasiluokkalaisista ja tie taidetestaajiksi

Kun hankepäälikkö **Anu-Maarit Moilanen** tuli keväällä 2016 mukaan lähtökuopissa olevaan Taidetestaajat-hankkeeseen, se tiedettiin, että ensimmäiset taidetestaajat lähtevät liikkeelle syksyllä 2017. Täysin uudenlaisen taidekasvatushankkeen toimintamallia ei vielä ollut. Sen luominen oli hankepäälikön ja syksyllä 2016 työnsä eri puolilla maata aloittaneen aluekoordinaatioverkoston tehtävä.

Tehtävänanto tiimille oli selvä – viedä kolmena vuonna kaikki Suomen kahdeksaluokkalaiset opettajineen kahteen taidekohteeseen, yhteen omalla alueella ja yhteen pääkaupunkiseudulla, ja antaa heille välineet ammattitaiteilijoiden tarjoaman kokemuksen arviointiin.

Hankkeen kokonaisbudjetti on ollut 20 miljoonaa euroa. Rahoittajina toimivat Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden. Koordinoinnista on vastannut Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto. Hankkeen aikana lähes 200 000 oppilasta ja opettajaa ovat päässeet kokemaan pitkälti yli 200 eri esitystä, teatteria, konserttia tai näyttelyä.

KUKA?

Anu-Maarit Moilanen

Taidetestaajat-hankepäällikkö

- aloitti hanketyön Suomen lastenkulttuurikeskusten liitossa keväällä 2016
- koulutukseltaan TaM, KTM
- asuu Oulussa

Koko maan palapeli

Taidetestaajat toi yhteen koulut ja taidelaitokset sekä auttoi selättämään myytin taiteesta vaikeana lajina. Liikkeellä on ollut 65 000–67 000 kahdeksaluokkalaista ja heidän opettajaansa, jotka ovat kokeneet vuosittain noin 130 000 taide-elämystä. Koska paikasta toiseen siirrettävä väkimäärä on ollut valtava, tärkeässä roolissa aluekoordinaatiotyön ohella on ollut logistiikka-ala.

Hankkeen toteutus ja kehitysprosessi ovat olleet Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton 22-henkisen tiimin käsissä. Moilanen työskentelee liitossa, samoin hanketta varten jäsenkeskuksiin palkatut osa-aikaiset aluekoordinaattorit, joita on ollut eri puolilla maata 19. Lisäksi hankkeessa työskentelevät osa-aikainen viestinnän suunnittelija sekä hallintosihteeri.

Hankkeella haluttiin luoda työkalu, joka luo kaikille suomalaisille nuorille samat mahdollisuudet taidekokemukseen. Taidevierailut on suunniteltu koulujen opetussuunnitelmiin sopiviksi.

”Taidetestaajien valtakunnallinen mittakaava on uusi, kun kolme ikäluokkaa saa kosketuksen yhteisesti rahoitettuihin kulttuuripalveluihin. Tavoitteet nuorille suunnatun yleisötyön kehittämisestä ja taidekokemuksen arvioinnista ovat maailmanlaajuisestikin uniikkeja.”

Kaikki taiteen testaajiksi

Tasa-arvoisuus ja saavutettavuus olivat alusta asti työtä ohjaavia lähtökohtia. Hankkeen tavoitteina oli nuorten taide-elämyksen edistämisen lisäksi rohkaista opettajia ja kouluja jatkamaan taidevierailuja myös hankkeen jälkeen.

”Olemme halunneet auttaa taidelaitoksia ottamaan nuoret huomioon yleisönä. Samalla pyrkimys on vahvistaa koulujen ja taidelaitosten yhteistyötä.”

Taidetestaajissa on otettu huomioon monien erityisryhmien tarpeita,

”Olemme lähteneet siitä, että tavanomainen yleisötyö ei riitä. Taidelaitosten kanssa pyritään etsimään tapa lähestyä taidekokemusta siten, että se osuu nuorten maailmaan.”

esimerkiksi ettei loukata jonkun oppilaan tai hänen perheensä uskonnollista elämäntähtäystä.

Poikkeuksellista on, että toiminta tavoittaa Suomessa kaikki kolmen ikäluokan edustajat. Taidetestaajat tavoittaa myös heidät, jotka eivät halua lähteä.

”Juuri tämän ryhmän mukana oleminen on ollut hankkeessa yksi opettavaisimpia asioita”, sanoo taidetta, pedagogista osaamista sekä taloutta opinnoissaan ja työssään yhdistellyt Moilanen.

Noviisit, etkot ja jatkot

Taidetestaajissa konseptiin kuuluvat taidevierailun lisäksi etkot, jatkot ja arviointi, joiden avulla nuorten taidekokemusta syvennetään. Etkoissa avataan taidekokemusta ennakoon, jatkoissa käsitellään sitä mitä koettiin. Jatkoissa nuoret ovat voineet kysellä taiteilijoilta esimerkiksi taiteilijan työstä tai jakaa omia ajatuksiaan.

”Olemme lähteneet siitä, että tavanomainen yleisötyö ei riitä. Taidelaitosten kanssa pyritään etsimään tapa lähestyä taidekokemusta siten, että se osuu nuorten maailmaan. Näin turvataan ensikertalaisellekin mahdollisuus ymmärtää, mistä taiteesta on kysymys.”

”Hanke on ollut monille taidelaitoksille valtava muutosprosessi. Jopa sisäisiä asioita on kehitetty Taidetestaajien avulla. Hanke on hyödyttänyt muitakin lasten ja nuorten taidevierailuja, kun yleisötyön sisältöjä ja käytäntöjä on sparrattu ja syvennetty.”

Mukana on ollut noviiseja, jotka eivät ehkä koskaan elämässään ole käyneet teatterissa tai taidemuseossa. Jyväskylässä humoristinen etkoviideo näytti muun muassa, miten reppu laitetaan säilytyslokeroon ja eväät syödään kahvilan pöydän äärellä. Vessakin löytyy, eikä hälytysnarusta kannata vetää ilman syytä.

Yhteiskunta on meidän

Anu-Maarit Moilanen näkee Taidetestaajissa selvän yhteiskunnallisen merkityksen. Vierailut ovat olleet kansalais- ja demokratiakasvatusta jo siinä, että nuorille on valotettu, että vierailukohteet ovat kaikkien yhteisiä tiloja ja avoimia meille kaikille.

”Hanke on ollut monille taidelaitoksille valtava muutosprosessi. Jopa sisäisiä asioita on kehitetty Taidetestaajien avulla. Hanke on hyödyttänyt muitakin lasten ja nuorten taidevierailuja, kun yleisötyön sisältöjä ja käytäntöjä on sparrattu ja syvennetty.”

Tuki koulujen niukkoihin taidekasvatusresursseihin on merkittävä. Matkustamisessa ja valmistautumisessa matkoihin on paljon asioita, joissa nuoret saavat tärkeää oppia. Moni maakuntien nuori on käynyt taidevierailulla ensimmäistä kertaa Helsingissä.

Vaikka koronaviruksen mullistaman tilanteen vuoksi Taidetestaajien viimeiset vierailut jouduttiin maaliskuussa 2020 perumaan loppukeväältä, hanke on saavuttanut tavoitteensa.

Kosketus taiteeseen

Pähkinänkuoressa Taidetestaajat toteuttaa nuorten kulttuurisia oikeuksia ja tekee henkilökohtaisen taidekokemuksen mahdolliseksi.

”Olen aina sanonut, ettei sellaista voi arvioida, mitä ei ole kokenut. Nyt kun nämä nuoret ovat kokeneet esimerkiksi nykytanssiteoksen, he voivat arvioida omaa suhdettaan nykytanssiin”, Moilanen sanoo.

Vaikka koronaviruksen mullistaman tilanteen vuoksi Taidetestaajien viimeiset vierailut jouduttiin maaliskuussa 2020 perumaan loppukeväältä, hanke on saavuttanut tavoitteensa. Viimeinen vuosi on ollut hienosäätöä, josta on hyvä lähteä jatkamaan yhden vierailukohteen mallia.

”Nyt meillä on uudenlainen kehittämishaaste etkoihin, jatkoihin ja kouluyhteistyöhön liittyen. Kolme vuotta on suomalaisella peruskoulukentällä lyhyt aika. Tässä ajassa toimintamalli on osoittanut tarpeellisuutensa”, Anu-Maarit Moilanen sanoo.

Mitä on korkeakulttuuri?

"Mikäh.."

"Jotain mitä
meidän mummo
harrastaa"

"Ehkä
musiikkia,
maalauksia"

"Ooppera tulee
mieleen"

"Ei nuorille
ainakaan
mitään"

"Vanhanaikaista, siinä on vaan jotain
antiikin juttuja"

"Yksin-
kertaista,
pelkistettyä,
liian outoa,
kummaa, vähän
tylsää ainakin"

Esimerkkejä nuorten vastauksista ennen Taidetestaajia.

Miltä näyttää aika?, Jyväskylän taidemuseo. Kuva Aune Waronen.

2.2 Visuaalinen ilme ja nimi

Nuorten oma näkökulma taiteeseen

Taidetestaajat.fi-sivu verkossa on värikäs. Kun sivuja vierittää alaspäin, värit vaihtuvat kevyävihreästä keltaiseen ja pinkkiin. Maailman suurimman taidearvioinnin tuloksia voi seurata sivuilla lähes reaaliaikaisesti.

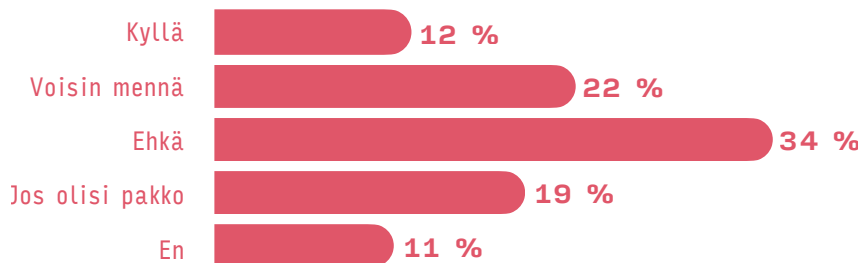
Taidetestaajien visuaalinen ilme sekä arviointisovelluksen perusidea ovat helsinkiläisen mainostoimisto Folk Finlandin käsialaa. Kun Folkin väki ryhtyi työhön, toimeksianto kulki nimellä *Suurhanke 2017*. Hankkeella haluttiin aktivoida nuoria korkeakulttuurin ja taiteen pariin.

Heti suunnittelun alkuvaiheessa folkilaiset kääntyivät nuorten puoleen. Nuorille tehtiin kyselyitä ja heitä haastateltiin ryhmissä, jotta löytyisi nuorten näköinen lähestymiskulma kulttuuriin ja taiteeseen.

"Syntyi monia erilaisia aihioita. Niistä valikoitui näkökulma, jossa nuoret toimivat taiteen ja kulttuurin kriittikkoina", kertoo Folk Finlandin strategi **Jaana Haapala**.

Taidetestaajat alkoi syntyä. Ideana oli, että nuoret saisivat kertoa omin sanoin, miten he kokevat taiteen. Arviointisovelluksen avulla he saivat jakaa mielipiteitään toisilleen ja kenelle tahansa hankesivuston vierailijalle.

Menisitkö uudelleen?

Lähde: Nuorten palautteet, Taidetestaajat.

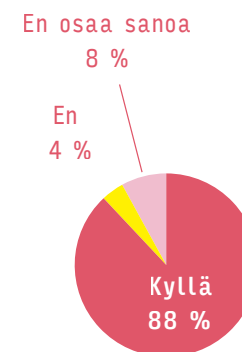
Oma arvokas oivallus

Jo kyselyissä selvisi, että nuoret pitivät nykyaikaisista teoksista tai esityksistä, joissa he kokevat saavansa itse oivaltaa jotain taiteesta. Myös oman itsensä testaus on taiteessa kiva asia – millainen minä olen, miten minä tämän näen? Taidekokemus, jossa nuorten sanoin ”vain toljotetaan patsasta”, ei innosta. Nuoret arvostavat taide-elämyksiä, jotka saavat omat aivot käyntiin ja herättävät keskustelua, mielipiteitä ja jopa väittelyä.

Sekä nuorille että koko yhteiskunnalle on haluttu osoittaa, että nuoren mielipide taiteesta on yhtä arvokas kuin aikuisen näkemys.

”Nuoria osallistettiin mukaan eri vaiheissa. Emme halunneet olla tekemässä jotain, joka kuulostaisi jo kättelyssä setien ja tätien keksinnöltä”, Haapala sanoo.

Menisin oppilaiden kanssa uudelleen

Lähde: Taidetestaajien kysely kouluille, kevät 2020.

Mennään uudestaan

Taidetestaajissa nuoret haastetaan itse taidekriitikoiksi ylhäältä opettamisen sijaan.

”Tällä kulmalla myös opettajat saavat hankkeesta enemmän irti, kun he voivat hyödyntää retkien antia tunneilla jälkikäteen”, Haapala uskoo.

Sivujen yli 120 000 arviossa paljastetaan, millaista taide nuorten mielestä oli: *taitavaa, sekavaa, outoa, hauskaa* vai *nerokasta*, ja millaisia tunteita taide herätti: *iloa, hämmennystä, rauhaa* vai *pärinää*. Vai oliko taiteen herättämä tunne *ihan sama*.

Kun nuorilta kysyttiin *menisitkö uudelleen*, kaikista vastaajista lähes 70 prosenttia vastasi *voisin mennä, ehkä* tai *kyllä*.

”Mahtavalta tuntuu. Jos suuri osa nuorista kertoo, että voisi antautua taiteen viettäväksi uudelleen, olemme onnistuneet”, Jaana Haapala iloitsee.

”Emme halunneet olla tekemässä jotain, joka kuulostaisi jo kättelyssä setien ja tätien keksinnöltä.”

Milloin on nyt,
Wäinö Aaltosen Museo, Turku.
Kuva Robert Seger.

3.

TAIDELAITOKSET:

uusi yleisö taiteen äärellä

3.1 Miksi kasiluokkalaiset?

Ihanat kamalat kasit

Hankkeen alullepanijat pohtivat pitkään sopivaa ikäryhmää Taidetestaajien yleisöksi. Kahdeksasluokkalaisten eli 14–15-vuotiaiden valintaan vaikutti kasvatusalan asiantuntijoiden näkemys, että ikäluokka on yläkoulun vaiheessa, jossa murrosikään ja identiteettiin liittyvät teemat ovat läsnä.

Hankepäällikkö Anu-Maarit Moilanen vahvistaa, että ikäryhmä on monesta syystä oikea. Taiteen lukutaidon ja taiteesta keskustelemisen taidon laajentamiseen on hyvä hetki.

”Monet kasit ovat pahimmissa murrosiässä. Toisaalta heille suunnattu kulttuuri- ja taidetarjonta on vähäistä. Juuri silloin mietitään minuutta ja maailmaa, ja taiteen avulla voi tutkia sekä itseä että kaikkea ihmisen ympärillä. Tunteitakin voi käsitellä monin tavoin eri taiteenlajien kautta.”

Myös käytännön syistä kahdeksas luokka on toimiva. Vierailujen järjestämisen vuoksi oppilaiden ja luokkien tiedot tarvitaan jo edellisenä keväänä, jolloin seitsemäsluokkalaisten tavoittaminen on vaikeaa. Yhdeksäsluokkalaisten opettajineen taas ovat jo kiinni toiselle asteelle siirtymisessä.

”Joku voi ujosti kiinnostua vaikka teatterista ja hakeutua ilmaisutaidon tunneille. Siellä voi pehmeästi liukua mukaan ilman, että heti pitäisi heittäytyä täysillä teatteriharrastajiin.”

Hieno satsaus oikeaan ikäryhmään

Hämeenlinnalainen kuvataideopettaja **Anne Vilkuna** muistuttaa, että kahdeksaluokkalainen on vielä koulun piirissä ja tekee valintoja, jotka voivat vaikuttaa koko elämänuraan. Vierailu voi avata nuorelle uuden maailman.

”Ihan mahtavaa, että tähän ikäluokkaan satsataan! He ovat ryhmä, johon kukaan ei yleensä panosta,” Taidetestaajien yhteysopettajana koko hankkeen ajan toiminut Vilkuna pohtii.

”Joku voi ujosti kiinnostua vaikka teatterista ja hakeutua ilmaisutaidon tunneille. Siellä voi pehmeästi liukua mukaan ilman, että heti pitäisi heittäytyä täysillä teatteriharrastajiin.”

Hämeenlinnan yhteiskoulun eräällä vierailulla oopperan etkoissa esiteltiin tuotannoissa mukana olevaa väkeä ja kerrottiin nuorille, mitä he tekevät.

”Oli monelle oppilaalle yllätys, kuinka monen eri ammatin taitajia siellä tarvitaan. Nuoret esimerkiksi oivalsivat, että oopperalaulajat ovat aivan oma porukansa laulajien joukossa. Heillä on tietty erityistaito, jota voi kehittää koulutuksessa”, Vilkuna kertoo.

Taidetestaajat on onnistunut Vilkunan mielestä myös siinä, ettei nuorten arvostelukykä ole ylenkatsottu. Heille tarjotaan samoja esityksiä ja näyttelyitä kuin aikuisille.

Milloin on nyt, Wäinö Aaltosen Museo, Turku. Kuva Robert Seger.

”On tajuttu, ettei esitysten tarvitse olla siloteltuja ja lapsellisia. Kasiluokkalaiset ovat kuitenkin aika fiksua sakkia. Taidevierailuissa on ollut heille sopivasti haastetta.”

Nuoret eivät sovi muottiin

Taidelaitosten näkökulmasta ensikosketus taiteeseen saisi mieluiten tulla jo varhaiskasvatuksen puolella, arvioi Kansallisklasseriassa Taidetestaajat-hankkeen koordinaattorina toimiva **Amanda Manner**.

”Siihen viitataan myös uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Mutta yläkoulun puolella kasiluokka on oikea valinta.”

"Olennaista oli, että kukaan ei pakottanut tai vaatinut, vaan hän sai kiinnostua elämyksestä omassa tahdissaan."

Tuhansia taidetestaajia kohdannut Manner tietää, ettei kahdeksasluokkalaisille ole yhtä muuttia.

"Joukossa on taiteen rakastajia, joilla on pitkä harrastustausta. He lähtevät saman tien filosofiseen taidekeskusteluun, kun yhden sanan saa sanotuksi. Sitten on heitä, joista pystyy lukemaan, että nyt tämä on nähty ja toiste ei tarvitse tulla. Kasit ovat tosi monenkirjavaa sakkia, kuten aikuisetkin."

Jyväskyläläinen taiteilija **Riitta Uusitalo** on ollut Taidetestaajien kierroksilla kertomassa taiteestaan.

"Aikuisille tekisi hyvää tavata tämä ikäluokka. Monelta karisisi ajatus siitä, että nuoret ja teini-ikäiset edustavat jotakin kauheaa tai jopa pelottavaa. Nämähän ovat aivan mahtavaa porukkaa."

Elämys omaan tahtiin

Anu-Maarit Moilanen muistaa kevään 2020 sirkusesityksen katsomossa olleen taidetestaajan, joka istui aluksi huppu vedettynä pitkälle pään yli. Hän kertoi koko kehonsa kielellä, ettei ole esityksestä kiinnostunut eikä aio katsoa sitä.

"Kun näyttämöltä alkoi kuulua ääniä ja katsomossa istuvat oppilaat alkoivat reagoida siihen, mitä esityksessä tapahtui, hänen olikin pakko raottaa vähän sitä huppua. Olennaista oli, että kukaan ei pakottanut tai vaatinut, vaan hän sai kiinnostua elämyksestä omassa tahdissaan."

Riitta Uusitalo, Sirpa Turpeinen ja Hanna Brotkin Jyväskylän taidemuseossa. Kuva Aune Waronen.

3.2 Miten Taidetestaajat on muuttanut yleisötyötä?

Pinssiseinä ja taiteenrakastaja

Yleisötyö lasten ja nuorten parissa on tuttua Jyväskylän taidemuseossa, jonka koululaiskierroksilla käy tavallisesti kuudesluokkalaisia. Heidät tuo museoon kaupungin perusopetukseen liitetty kulttuurikasvatussuunnitelma.

Taidemuseo pääsi Taidetestaajiin lukuvuonna 2019–2020. Museolehtori **Sirpa Turpeisen** mukaan suurin muutos oli *Miltä näyttää aika?* -näyttelyn muokkaaminen hankkeen tavoitteisiin ja uudelle ikäluokalle sopivaksi.

”Esimerkiksi Nuorten Taidetyöpajassa museotiloihin kehitettiin interaktiivinen pinssiseinä, jonka magneettien avulla nuoret saivat lisätä näyttelyyn kommenttejaan kokemuksesta”, Turpeinen kertoo.

Näyttelyssä ikätovereiden kanssa kasiluokkalaisten saattaa olla kiusallista sanoa mielipiteensä taidekokemuksesta julkisesti.

”Kasit eivät lähde kovin helposti kommentoimaan teoksia. Toisaalta heillä on paljon hienoja ajatuksia, mikä näkyy työpajojen teksteissä ja töissä”, Turpeinen sanoo.

Tunteita värien avulla

Mukana kierroksilla on ohjaajia sekä työpajan vetäjä ja usein myös taiteilija kertomassa töistään.

Jyväskylässä Taidetestaajat-työpajoja on vetänyt ranskalainen taideopiskelija **Evan Col-Eyraud**. Ryhmät ovat saaneet käsitellä tunteita värien avulla. Tehtävässä herätellään mielikuvitusta, kuvitellaan jokin tila, esimerkiksi huone tai maisema, värinä ja otetaan mukaan tunteet ja aisteja.

Mitä tunnet? Oletko pelokas, turvassa, yksinäinen, rakastettu, hyvinvoiva...? Mikä on lämpötila? Onko sinulla kylmä, lämmin? Miltä tilassa tuoksuu?

Taidetestaajille ja samalla kaikille näyttelyvieraille tehtiin tavallista visuaalisempi näyttelyluettelo. Siinä on tehtäviä, joita tavallisesti näyttelyluettelossa ei ole.

Kantaaottavaa taidetta esittelevällä sivulla kysytään: *Mihin asioihin sinä ottaisit kantaa teoksellasi?* ja pop taiteen kohdalla *Jos olisit sarjakuvahahmo, millainen supervoima sinulla olisi?* Esitellyiksi tulevat muutkin vuosina 1975–1997 Suomessa esillä olleet taiteen suuntaukset.

Nuorten palautteen perustella museo karsi aikuisten puhetta kierroksilta ja lisäsi toiminnallisuutta. Yleensä museon saama palaute on vain kiittävää. Nuoret olivat kritiikissäänkin rehellisiä.

”Parin tunnin kierroksella puhetta on parikymmentä minuuttia, mutta sekin tuntui pitkältä. Kokonaisuutta kevennettiin siten, että nuorilla on aikaa katsella teoksia omin päin”, Sirpa Turpeinen kertoo.

”Parin tunnin kierroksella puhetta on parikymmentä minuuttia, mutta sekin tuntui pitkältä. Kokonaisuutta kevennettiin siten, että nuorilla on aikaa katsella teoksia omin päin”, Sirpa Turpeinen kertoo.

Mr. Moosehillin mukana näyttelyyn

Taiteilija Riitta Uusitalo toi *Miltä näyttää aika?* -näyttelyyn mukaan sarjakuvatason ja kuvitteellisen taiteenrakastajan eli Mr. Moosehillin hahmon, joka seikkailee museotiloissa kuvina ja pehmoeläimenä.

Uusitalo on ollut taiteilijana opastamassa taidetestaajia. Kokemus oli kaikkineen positiivinen ja kohtaamiset ainutlaatuisia.

Eräs taidetestaaja halusi puhua taiteen hinnoista.

”Hän oli moraalisesti lähes järkyttynyt siitä, että taiteilijat vetävät yhden viivan paperille ja myyvät sen yli miljoonalla! Minua alkoi naurattaa. Keskustelimme asiasta, ja lopuksi lohdutin häntä tiedolla, että suurin osa taiteilijoista elää köyhyysrajan alapuolella.”

Toisen taidetestaajan kanssa syntyi pitkä keskustelu sarjakuvista.

”Opettaja tuli myöhemmin kiittämään ja kertoi, ettei oppilas puhu yleensä kenellekään mitään.”

Itsensä ilmaisun voima

Uusitalo nostaa esiin inhimillisuuden, joka liittyy taiteeseen ja sen herättämiin tunteisiin. Taidetestaajissa hän näkee erinomaisen mahdollisuuden ehkäistä nuoruuden ja tulevaisuudenkin mielenterveysongelmia taiteen ja kulttuurin avulla.

”Tämän ikäisten nuorten voi olla vaikeaa pukea vaikkapa ahdistavaa oloa sanalliseen muotoon. Taide-elämys saa jakamaan tunteita, ja työpajoissa voi löytyä itseilmaisun muoto, joka auttaa myöhemminkin elämässä vaikealla hetkellä.”

Uusitalo muistuttaa taidelaitoksia myös arvostuksesta, joka välittyy nuorille jo työpajan välineiden kautta.

”Kun mennään työpajaan, siellä pitää olla hyvät materiaalit ja välineet. Nuoret osaavat erottaa, mitä syntyy kuivilla tusseilla huonolle paperille, ja mitä saa aikaan kunnollisilla piirtimillä laadukkaalle paperille.”

Tuomo Blomqvist kertoo teoksensa 'Prinsessa II' synnystä Jyväskylän taide-museon näyttelyssä Miltä näyttää aika? Keskellä Kimmo Schroderuksen teos Lumilautailijan muotokuva vuodelta 1996 (tekstiilitaide, nahka-applikaatio kankaalle). Oikealla Jyri Liukkonen. Kuva Aune Waronen.

”Taide-elämys saa jakamaan tunteita, ja työpajoissa voi löytyä itseilmaisun muoto, joka auttaa myöhemminkin elämässä vaikealla hetkellä.”

3.3 Vierailu Jyväskylän taidemuseossa

Taiteilijan matkassa

Jyväskylän taidemuseoon kokoontuu kaksi luokkaa Tikkakosken yhtenäiskoulusta. Aulassa oppaat toivottavat nuoret tervetulleiksi ja esittelevät päivän taiteilijavieraan, **Tuomo Blomqvistin**.

”Ei haittaa, vaikka arvostettu työ ei puhuttele. Itse olen kokenut, että ensin kylmäksi jättänyt teos onkin koskettanut, kun myöhemmin elämässä on tapahtunut jokin muutos. Taiteen katsomisessa kyse on aina katsojan omista prosesseista.”

Tilannetta juhlistetaan maljalla alkoholitonta juomaa. Pian iloisesti soriseva joukko pääsee näyttelytiloihin. Nuoret saavat tietoa taiteilijoista, teosten materiaaleista ja tyylistä.

Opas muistuttaa, ettei ole väärää vastauksia. Taidetestaajat innostuvat kommentoimaan teosten tunnelmia tai aihetta.

Nuorten keskittyminen syvenee, kun Tuomo Blomqvist kertoo teoksensa *Prinsessa II* syntyprosessista. Tyllihunnun muoto oli syntynyt luonnoskirjoihin. Hän oivalsi, että romuttamolta löytäneestä teräsverkosta syntyy nuijimalla ja hitsaamalla hauras ja haavoittuva hahmo, jota hän tavoittelee.

”Alkuperäinen nimi oli *Yhden illan prinsessa*. Illalla hän on maailman valtiatar, mutta aamulla tilanne on ehkä toinen. Verkko on aika repaleinen ja reikäinen.”

Blomqvist muistuttaa, että vaikka taiteilija avaa teoksen takana olevia ajatuksia, teos syntyy vasta katsojan mielessä.

”Ei haittaa, vaikka arvostettu työ ei puhuttele. Itse olen kokenut, että ensin kylmäksi jättänyt teos onkin koskettanut, kun myöhemmin elämässä on tapahtunut jokin muutos. Taiteen katsomisessa kyse on aina katsojan omista prosesseista.”

3.4 Yleisötyötä ja käytänteitä kehittämässä

Svenska Teatern ja Kansallisgalleria: Yleisötyön uudet kuviot

Taidetestaajien vierailukohteissa pääkaupunkiseudulla yleisötyötä on tehty pitkään. Hanke on tuonut toimintaan uusia käytäntöjä erityisesti etkojen ja jatkojen kautta, mutta esityksiä ja näyttelyitä on myös kehitetty varta vasten kahdeksaluokkalaisten ikäryhmälle.

”Svenska Teaternissa on tehty yleisötyötä jo kymmenen vuotta, ja näinä vuosina on tehty monia erilaisia yleisötyön hankkeita. Nyt haastomme itseämme kehittämällä uusia tapoja tehdä materiaalia oppilaille. Taidetestaajien etkoissa ja jatkoissa on käytetty esimerkiksi videoita ja osallistamista itse esityksessä”, kertoo vastaava yleisötyöntekijä **Noona Leppinen**.

Kansallisgalleriassa selkein ero koulutunnin mittaisten koululaisopastusten yleisötyön perinteeseen on taidetestaajavierailujen tuplatan pidempi kesto sekä se, että ryhmät ovat parhaimmillaan etkojen vuoksi hyvin valmistautuneita. Myös jatkot ovat tuoneet uutta toimintaan.

Lähtökohtana on ollut, että edessä olevaan näyttelyyn on hyvä saada ote mahdollisimman pienellä valmistautumisella.

”Kokemuksemme mukaan opettajat eivät ehdi tarttua ennakolta kovin laajoihin aineistoihin. Olemme jopa pyrkineet siihen, että etkot voidaan tehdä bussimatalla tänne tai vaikka aulassa, kun ryhmä odottelee pääsyä näyttelyyn”, Taidetestaajien koordinaattorina Kansallisgalleriassa toimiva Amanda Manner sanoo.

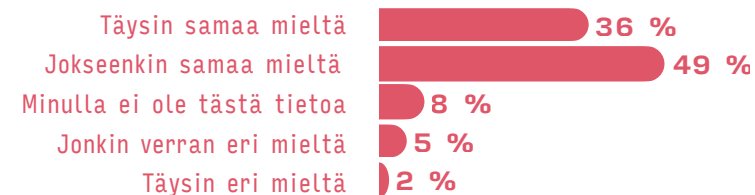
Miten huumoria kirjoitetaan?

Myös Svenska Teaternissa etkot ja jatkot on pyritty järjestämään teatterikäynnin yhteydessä.

Att dela en kaka, Sannah
Nedergård, Svenska Teatern.
Kuva Cata Portin.

Vleisötyötä on kehitetty nuorten palautteiden perusteella

Lähde: Taidetestaajien kysely taidelaitoksille, kevät 2020.

”Silloin jokaisella oppilaalla on samat mahdollisuudet, eikä esimerkiksi opettajan aktiivisuus vaikuta kokemukseen”, painottaa Leppinen.

Svenska Teaternin etkot lukuvuonna 2019–2020 olivat maailmallakin tunnetun farssin *The play that goes wrong* kohdalla neliosainen videosarja, jossa nuoret saivat perehtyä huumorin kirjoittamiseen. Jokainen osa kesti neljä minuuttia. Esityksen jälkeen jatkoissa oppilaat tutustuivat messuilla teatterin henkilökunnan esittelemiin teatterialan ammatteihin.

Pidempääkin on yritetty. Svenska Teaternin ensimmäisen kauden esitys *Landet* sai etkoiksi puolen tunnin videon, jossa oli tarjolla opettajalle ja oppilaille eväät ryhmätyöskentelyyn. Itse esitys oli runollinen eikä toiminut yhtä hyvin kuin teatterin myöhemmät Taidetestaajat-esitykset, farssi ja nuorille erikseen tehty esitys.

”Taidetestaajille räätälöidyn *Att dela en kaka* -esityksen osallistavat osiot olivat toimivia. Nuoret arvostivat esitystä, koska sen tema, oikeudenmukaisuus, oli kaikenikäisiä kiinnostava. Myös farssi *The play that goes wrong*, joka näytelmänä on suoraviivainen ja ’helppo’, toimi hyvin. *Landet* vaati katsojalta edistynyttä teatterin lukutaitoa ja oli suurelle osalle nuoria liian vaativa esityskokemus”, Leppinen sanoo.

Roolipelissä uusi identiteetti

Kansallislageriasta mukana Taidetestaajissa ovat olleet kaikki kolme museota, Ateneum, Kiasma ja Sinebrychoff. Kaikki ovat toimineet kansallisina kohteina eli niihin on tultu maakunnista.

Museoiden omaleimaisuus on haluttu säilyttää vierailuilla, eli kuhunkin museoon on rakennettu museon omaa taidekattausta tukeva lähestymistapa. Esimerkiksi Sinebrychoffilla on kaikkina vuosina hyödynnetty draamatyöskentelyä. Lukuvuonna 2019–2020 kokoelmiin tutustuttiin pakuhuonepelejä ja roolipelejä yhdistelleessä *Medaljongin salaisuudessa*.

”Siinä sukelletaan historiaan ja tavataan henkilöitä eri vuosisadoilta. Nuoret saavat roolikorttien avulla uuden identiteetin parin tunnin ajaksi. Tavoitteena on ratkaista, mikä medaljongin salaisuus oikein on”, Amanda Manner kuvailee.

Ateneumissa taas on ollut pyrkimyksenä luoda nuorille omakohtainen suhde klassikoihin. Kiasmassa on pohdittu aikaa ja ajallisuutta esillä olevien näyttelyiden kautta.

Koulu kumppanina taiteelle

Taidetestaajat-kierroksilla Ateneumissa taidehistoriallinen tieto on ollut pienemmässä roolissa kuin omakohtainen taiteen kokeminen. Kiasman työpajoissa on pyritty herättämään keskustelua taiteesta ja kannustettu jakamaan ajatuksia sekä ajattelemaan uudella tavalla.

Kiasman näyttelyissä nykykoulun monialainen ilmiöoppimisen maailma on luonteva kumppani taiteelle. Hyvin moneen oppiaineeseen on mahdollista liittää taidesisältöjä.

”Esimerkiksi kevään 2020 näyttelyissä on ollut biologia voimakkaasti läsnä. Nykytaide varsinkin on luonteeltaan sellaista, ettei se sovi vanhoihin oppiainerajoihin. Se myös eriytyy kuvataideopetuksesta aika laajasti”, Manner muistuttaa.

Kun hanke jatkuu lukuvuonna 2020–2021 yhden alueellisen vierailun mallilla, Kansallisgalleria haluaa satsata erityisesti lähialueen opettajien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

”Kansalliseen kohteeseen ryhmät ovat saattaneet tulla vaikka Lapista, ja on tiedetty, että kyse on kertakäynnistä. Ei ole ollut niin mielekästä rakentaa syventävää yhteistyötä, vaikka sitäkin on tehty esimerkiksi erityisoppilaiden

kohdalla. Ensi kaudella, kun meistä tulee alueellinen kohde, nimenomaan yhteistyötä opettajien kanssa halutaan kehittää”, Manner sanoo.

Palaute hyödyksi ja hanke jatko

Taidelaitoksissa arvostetaan sitä, että Taidetestaajat-sovelluksella kerätään aineistoa vierailuilta. Silti sovellus kerää kritiikkiä esimerkiksi siitä, ettei käyttäjälle ehkä täysin selviä, mistä lopulta annetaan palautetta: taiteen vaikutuksesta vai siitä, mitä nuoret pitivät taideteoksista – vai taidevierailusta kokonaisuutena.

Sovellus ei taidelaitosten näkökulmasta opeta niinkään taidekritiikkiä, vaan on valmiiksi valittuine tunteineen rajallinen ja spontaani ’fiiliskatsaus’ nuoren mielipiteestä. Sekä Svenska Teaternille että Kansallisgallerialle on ollut hyötyä lähinnä avoimista vastauksista.

”Ateneumissa toistui monta kertaa haave siitä, että museossa saisi kiertää itseksensä. Rakensimme kierrokselle sellaisen kohdan, jossa opas on kyllä samassa salissa ryhmän kanssa, mutta nuorella on tilaa käydä omaan tahtiin katsomassa teoksia”, Amanda Manner kertoo.

”Avointen vastausten pohjalta olemme kehittäneet toimintaa. Ehkä useampi avoin kysymys olisi antanut nuorille paremmin mahdollisuuden ilmaista mielipiteitään”, Noona Leppinen miettii.

Taidetestaajien jatkumisen merkitys on selvä. Jatko mahdollistaisi pitkäjänteisen kehittämistyön.

”Jatkuva ja monivuotinen rahoitus antaisi taidelaitoksille mahdollisuuden esimerkiksi räätälöidä enemmän esityksiä, joita kohderyhmälle tarjotaan”, Noona Leppinen sanoo.

”Jos tiedettäisiin, että taidetestaajia tulee vuosittain tietty määrä, se voitaisiin ottaa huomioon jo näyttelyiden suunnitteluvaiheessa. Tavoitteellinen työ vaatii, että kehittämistyötä pystyy tekemään pitkäjänteisesti ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa”, Amanda Manner kiteyttää.

4. TAIDETESTAAJIEN KOhteet

Mikä toimii ja mikä ei?

CircOpera, Suomen kansallisooppera ja -baletti. Kuva Minna Hätinen.

4.1 Miten esitykset valitaan?

Rima sopivalle korkeudelle

Taidetestaajien kohteet valitaan erikseen kullekin toimintavuodelle avoimella haulla. Lopulliset valinnat tekee hankkeen ohjausryhmä, johon kuuluu edustajia Suomen Kulttuurirahastosta, Svenska kulturfondenista ja Suomen lastenkulttuurikeskusten liitosta.

Hanke on avoin sekä esittäville että visuaaliselle taiteelle. Riman tulee olla enemmistölle sopivalla korkeudella nuoria aliarvioimatta, todetaan hankkeen verkkosivustolta löytyvissä, taidelaitoksille suunnatuissa hakuohjeissa. Musiikin painopiste on niin sanotussa taidemusiikissa.

”Ensisijainen vierailukohteiden valintaan vaikuttanut tekijä on taiteellinen laatu”, kertoo Suomen Kulttuurirahaston erityisasiantuntija **Veli-Markus Tapio**.

Tavanomaisesta apurahahausta poiketen on hakemuksia arvioitaessa annettu merkitystä myös etko- ja jatkotyöskentelylle sekä sille, miten nuoret otetaan vierailulla huomioon. Myös alueellisuus sekä taiteenaloihin ja taidelaitosten tyyppiin liittyvät tekijät ovat vaikuttaneet valintoihin.

”Ilman uskottavia etkoja ja jatkoja ei paraskaan ehdotus ole päässyt mukaan”, Tapio sanoo. Taidelaitosten halutaan tiedostavan, että hanke tarjoaa heille ainutlaatuisen tilaisuuden rakentaa

yhteyttä tulevaan yleisöön. Siksi pelkkä rutiininomainen koululaiskonsertti ei riitä. Valinnoissa on painottunut taidekokemus. Tärkeä osa taidekokemusta on se, miten nuoret vastaanotetaan ja miten heistä huolehditaan taidevierailun aikana.

”Toki arvioon on vaikuttanut positiivisesti se, että teos puhuttelee nuoria. Kysymys on taiteen kokemisesta, ei taiteen avulla tapahtuvasta opetuksesta”, Veli-Markus Tapio sanoo.

Koko taidekentän yhteinen kokemus

Taidevierailuista toinen on suuntautunut nuoren omalle lähialueelle. Siksi mukaan valittavien taidelaitosten tulee sijoittua maantieteellisesti riittävän kattavasti. Nuorille on haluttu myös tarjota esimerkkejä eri taiteenaloilta.

Ei ole pidetty toivottavana sitä, että yhdessä maakunnassa on tarjolla vuodesta toiseen vain musiikkia ja toisessa vain teatteria. Suomessa taidelaitosten maantieteellinen jakauma on kovin epätasapainoinen. On alueita, joista hakemuksia on tullut runsaasti yli tarpeen. Toisilta alueilta hakijoita on jouduttu maanittelemaan mukaan.

Vaikka hankkeeseen osallistuvilta taidelaitoksilta edellytetään riittävää kokoa ja kykyä ottaa vastaan tarpeeksi iso yleisö, valinnoissa on pyritty tietoisesti nostamaan vapaan kentän toimijoita valtionosuuden piirissä olevien vö-laitosten rinnalle. Lisäksi on toivottu, että jokavuotinen haku on aito haku ja että osallistujien välillä on vaihtuvuutta. Noin kolmannes taidelaitoksista on vaihtunut vuosittain.

Taidetestaajat-hankkeessa on kysymys historiallisen suuren ihmisjoukon liikkumisesta. Lisäksi taustalla on vaikuttanut lupaus siitä, että mukaan on kutsuttu kaikki nuoret.

”Siksi jo taidelaitoksia valittaessa on pitänyt ottaa huomioon monia korostetun arkipäiväisiä käytännön seikkoja. Tällaisia ovat esimerkiksi matkustusyhteydet, kellonajat, kustannukset, volyymit sekä hakijan mahdollisuudet vastata erityisnuorten tarpeisiin. Jopa Pohjois-Suomen lestadiolaisalueiden rajoitteilla

Veden muisti, Satu Lemola, Ahaa Teatteri. Kuva Jari Kivelä.

on saattanut olla vaikutusta yksittäistapauksissa”, Veli-Markus Tapio selvittää. Kun syksyllä 2020 siirrytään yhden alueellisen taidevierailun malliin, vö-laitosten osuus valinnoissa on hieman noussut. Käytännön tekijöillä on vierailukohteiden valintaan merkittävä vaikutus.

Valinnoissa ei haettu yhdenmukaisuutta

Hankkeen ilmeisimmät kitkatekijät ovat liittyneet koulujen ja taidelaitosten väliseen yhteistyöhön.

”Varsinaisia ’epäonnistuneita’ teosvalintoja ei mieleeni tule. Selvää on, että kepeä teatterikomedia on yleisölle helpommin lähestyttävä kuin kokeileva

”Selitys huonolle vastaanotolle löytynee siitä, että – toisin kuin aikuiset – nuori yleisö ei tuntenut ennalta Carmenin tarinaa. [...] Huolellinen etkotyöskentely olisi voinut muuttaa kaiken.”

nykytanssi. Valinnoissa ei ole pyritty yhdenmukaiseen kokemukseen”, Tapio kertoo.

Ei tietenkään olisi hyvä, että kaikille luokille tarjottaisiin pelkästään farsseja, joiden tiedetään varmasti uppoavan yleisöön. Taidelaitosten on silti tärkeää miettiä, millaisella esityksellä on realistinen mahdollisuus puhutella nuoria. Jos tilaisuus hukataan, nuorta ei ehkä koskaan nähdä uudelleen katsomossa.

Järjestäjien näkökulmasta yllätys oli Compañía Kaari & Roni Martinin *Kill Carmen* -teoksen saama ristiriitainen vastaanotto.

”Useimmat meistä olettivat sen uppoavan yleisöön kuin häkä. Selitys huonolle vastaanotolle löytynee siitä, että – toisin kuin aikuiset – nuori yleisö ei tuntenut ennalta Carmenin tarinaa. Nyt se, mikä näyttäytyy aikuiselle kuolemattoman peppi-pitkätossu-lisbeth-salander-supernaisen emansipoituneena voittokulkuna, olikin nuorelle ahdistavaa ja yltiöeroottista. Huolellinen etkotyöskentely olisi voinut muuttaa kaiken.”

Valintakriteerejä ei ole muutettu hankkeen aikana, mutta kokemuksen karttuessa etkojen ja jatkojen sisältöön ja uskottavaan toteutukseen on ryhdytty kiinnittämään entistä enemmän huomiota.

Veli-Markus Tapio korostaa, että jatkossa taidelaitosten on hyvä ottaa nuoret entistä paremmin huomioon myös muussa kuin teosvalinnoissa. Pelkkä taiteellinen laatu, siten kuin se taiteen sisällä ymmärretään, ei riitä.

4.2 Onnistuneita ja ei-onnistuneita valintoja

Hyvät etkot ja jatkot madaltavat kynnyksiä

Nuorten arvioiden kärjessä on komedioita ja farsseja, esimerkiksi Seinäjoen kaupunginteatterin brittifarssi *Yksi mies, kaksi pomoa* sekä Helsingin kaupunginteatterin ranskalainen parisuhdekomedialla *Kolmen kimppa*. Paljon tähtiä ovat saaneet myös draamat kuten Tampereen Teatterin *Sademies* ja Turun kaupunginteatterin *Komisario Palmun erehdys*.

Taidetestaajien pisteytyksessä sirkusesitykset ovat komedioiden ja draamojen kanssa kärkijoukossa. Suomen kansallisoopperan ja -baletin *CircOpera* sekä oululaisen Flow-sirkuksen ja helsinkiläisen Tanssiteatteri Hurjaruuthin esitykset ovat saaneet noin neljä tähteä viidestä ja kiittäviä kommentteja.

Hattulalainen kahdeksaluokkalainen **Onni Englund** oli luokkansa kanssa katsomassa *CircOperan*. Esitys muutti kertaheitolla urheilua aktiivisesti harrastavan nuoren käsityksen taiteesta ja teatterista.

”Minulla oli kieltämättä ennakkoluuloja, kun oopperasta en niin välitä, mutta kyllä esitys sai musiikinkin ihan uuteen valoon. Sirkustemput olivat ihan huikeita, ja erityisesti kuolemanpyörä jäi mieleen. Kaveri juoksi oravanpyörää ympäri ja heitti juostessaan taidokkaita voltteja”, Englund muistelee.

Tavoitteet sopivalle korkeudelle

Moni taidetestaajista on Onni Englundin tapaan taidevierailuilla noviisi. Kaikilla opettajillakaan ei ole taidekokemuksia taustallaan. Opettajapalautteissa saatetaan toivoa, että tarjolla olisi teatterissa jokin tuttu tarina tai perinteistä klassista musiikkia.

Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan aluekoordinaattori **Victoria Nylund** sanoo ymmärtäneensä hankkeen aikana, etteivät nykyiset koululaiset välttämättä

KOhteet: MIKÄ TOIMII JA MIKÄ EI?

tunne kovin hyvin teatterin tai taidemusiikin perinnettä.

”Kuvaa aika hyvin tämän hetken todellisuutta, kun toivotaan, että tarjolla olisi jotain selkeää ja tavallista,” Nylund sanoo.

Aluekoordinaattoreiden kokemusten mukaan hyvällä yleisötyöllä taiteen kynnystä voidaan selvästi madaltaa. Monessa taidelaitoksessa etkoja ja jatkoja on toteutettu onnistuneesti. Toimivia ennakkotehtäviä tai jälkityöskentelyä yhdistävät niiden suhteellinen helppous ja esimerkiksi se, että tehtävät voidaan tehdä jopa taidevierailun aikana tai matkalla sinne.

Liian kunnianhimoiset tehtävät, jotka jätetään täysin opettajien huoleksi, eivät toimi, eivät myöskään sellaiset, jossa työhön odotetaan opettajilta tai oppilailta kohtuuttoman paljon aikaa. Törmäyksiä saattaa tulla siitä, ettei taidelaitoksissa tunneta koulumaailmaa ja kahdeksaluokkalaisten osaamistasoa.

”Jos tavoitteet ovat kovin korkealla, täytyisi taidelaitoksen jalkautua koululle ja ohjata resurssia siihen, että sekä opettajat että oppilaat perehdytetään ja ohjataan koko prosessin läpi,” Pirkanmaan aluekoordinaattori **Joonas Keskinen** miettii.

Onnistuneina etkoina Keskinen pitää esimerkiksi tamperelaisen Ahaa Teatterin kauden 2018–2019 esitykseen *Veden muisti* liittynyttä tehtävää.

”Esitys oli dystooppinen tulevaisuuskuva maailmasta, jossa puhdas vesi oli lähestulkoon loppunut. Yhtenä osana etkotehtäviä vierailulle saapuvat ryhmät keräsivät roskia ja erilaisia jätteitä ja toivat ne mukanaan esitykseen. Roskat laitettiin esityksen ajaksi suureen vedellä täytettyyn akvaariotankkiin. Kun esitys päättyi, tankki oli visuaalisesti aika hieno: taidetestaajien tuomat roskat lilluivat siellä ja niistä irronnut lika värjäsi veden aina tilanteen mukaan”, Keskinen kuvailee.

Tehtävässä yhdistyivät selkeä pedagoginen osuus ja viesti sekä helppo ja aikaa viemätön toteutus.

”Lopputuloksena oli itsessään taideteos, ja se sekä yhdistyi koulun opetussisältöihin että oli ajankohtainen”, Joonas Keskinen sanoo.

Taidetestaajat Nykyaikaisen museon Kiasmassa.
Kuva Kansallisgalleria / Petri Virtanen.

Saako katsomossa itkeä?

Seinäjoen kaupunginteatteri teki Taidetestaajiin etkoiksi esittelyvideon, jossa näyttelijä **Janne Kataja** esitteli teatterin. Video oli suosittu ehkä siksi, koska Kataja oli monelle nuorelle television viihdeohjelmista tuttu.

Etkoihin tehtiin myös opas vierailun käytännöistä. Onko teatterissa pukukoodi ja maksaako narikka? Voiko katsomossa syödä omia eväitä tai ottaa valokuvia? Entä mitä tehdään, jos itkettää?

”Moni Etelä-Pohjanmaan kahdeksaluokkalaista ei ollut käynyt aiemmin edes Seinäjoen kaupunginteatterissa. Oppaalla haluttiin madaltaa kynnystä tulla teatteriin. Palautteen perusteella niin myös kävi”, Etelä-Pohjanmaan aluekoordinaattori **Elina Muotio** sanoo.

Onko teatterissa pukukoodi ja maksaako narikka? Voiko katsomossa syödä omia eväitä tai ottaa valokuvia? Entä mitä tehdään, jos itkettää?

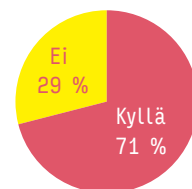
Victoria Nylund pitää toimivina muun muassa Wasa Teaterin sekä Ateneumin Taidetestaajat-yhteistyötä. Molemmissa on pidetty huolta siitä, että nuoret tietävät, mihin he tulevat ja mitä tulee tapahtumaan. Työskentely ei myöskään ole vaatinut liikaa aikaa tai opettajien voimavaroja.

”Taide-elämystä ovat syventäneet onnistuneesti etkot ja jatkot, joissa on paneuduttu ajattelemaan 14-vuotiaan elämää ja sitä, miten he toimivat. Tärkeää on ollut, että taidelaitoksissa on ennakolta ajateltu opettajien työtä, esimerkiksi sitä, miten pitkään esi- ja jälkityöskentely vaativat aikaa jo luokkahuoneissa”, Nylund mietti.

Wasa Teaterissa taidevierailun näytelmä ja näyttelijät esiteltiin näyttämöllä ennen esityksen alkua. Näyttelijät kertoivat roolistaan ja yhteistyöntekijä siitä, mitä näytelmä käsittelee. Yhteistyöntekijä antoi taidetestaajille myös vinkkejä, mitä teemoja nuoret voisivat pitää silmällä esityksen aikana.

”Se auttoi nuoria keskittymään näytelmään”, Nylund sanoo.

Oletteko hyödyntäneet nuorten arviointeja toiminnassanne?

Lähde: Taidetestaajien kysely taidelaitoksille, kevät 2020.

”Taiteen äärellä annetaan lupa sille, mitä nuorelta itseltään nousee. Ei siis niinkään, että etukäteen miettisimme, että näistä asioista meidän kannattaa puhua nuorten kanssa”, Manner sanoo.

Lupa omaan tulkintaan

Ateneumin Taidetestaajat-koordinaattori Amanda Manner sanoo huomanneensa, että ihmiset ymmärtävät taidetta paljon paremmin kuin mitä he itse uskovat sitä ymmärtävänsä. Taidetestaajat eivät tee tästä poikkeusta. Manner muistuttaa, että taiteen tulkitsemiseen ei tarvita taustaopintoja eikä erikoisosaamista.

”Meillä tavoite on ollut se, että saisimme nuoret kertomaan ajatuksiaan nopeasti syntyvästä vaikutelmasta. Sen kautta pääsemme syventämään keskustelua ja miettimään, mihin kaikkien taideteokset voidaan liittää”, Manner kertoo.

Nuorten oma elämä on kehys, jonka kautta he tulkitsevat teoksia. Kiasmassa esillä oli teos, jonka osana oli kivi. Eräällä vierailulla se nähtiin vertauskuvana sille, ettei kovuus auta, jokainen voi joskus särkyä.

”Taiteen äärellä annetaan lupa sille, mitä nuorelta itseltään nousee. Ei siis niinkään, että etukäteen miettisimme, että näistä asioista meidän kannattaa puhua nuorten kanssa”, Manner sanoo.

Kill Carmen, Mariana Collado ja Carlos Chamorro,
Compañía Kaari & Roni Martin.
Kuva Joonas Antikainen.

CASE: Kill Carmen

Yksi vai viisi tähteä?

Kysymyksiä vierailukohteen soveltuvuudesta kahdeksaluokkalaisille nosti esiin erityisesti Compañía Kaari & Roni Martinin *Kill Carmen*, jota esitettiin Taidetestaajissa lukuvuosina 2017–2018 ja 2018–2019. Tanssiesityksessä Carmen kuolee moneen kertaan. Tekijät kuvaavat esitystä työryhmän verkkosivuilla sanoilla ”julkea ja julma, viettelevä ja nyrjähtänyt”.

Nuorten Taidetestaajat-sivun arvioissa esitystä pidettiin erikoisena ja erilaisena. Esitys jakoi taidetestaajien mielipiteitä vahvasti ja sai tähtiä yhdestä viiteen.

Kill Carmen esitettiin myös Pohjois-Pohjanmaalla Ylivieskassa.

”Yhteydenottoja tuli kouluilta lähinnä siitä, miten opettajien tulisi vastata kodeista tullessiin tiedusteluihin teoksen soveltuvuudesta. Peruutuksia tuli siitä huolimatta, että kouluja rohkaistiin osallistumaan ja kerrottiin, että esityksen teemoista ja sen herättämistä ajatuksista keskustellaan etkojen ja jatkojen avulla, ja että keskustelua voi jatkaa koululla”, sanoo aluekoordinaattori **Anne Peltari**.

Loviisan ruotsinkielisen yläkoulun oppilas **Maya Jansson** ei kokenut *Kill Carmenia* hämmentävänä.

”Esitys käsittelee Carmenia, melko seksuaalista naista, joka raiskataan. Huolimatta hänelle tapahtuneista kauheuksista hän nousee tilanteista aina vahvempana”, Jansson analysoi esitystä **Michaela von Kügelgenin** reportaasissa. Reportaasin lyhennetty versio *Konsten ska uppmuntra till självtändigt tänkande* on luettavissa Svenska kulturfondenin verkkosivuilla.

Taidekasvatuksen ja vahvan uskonnollisen vakaumuksen sovittaminen yhteen on välillä vaikeaa. Vaikka haaste ei ole alueella lainkaan uusi, on tasapainoilu näiden kahden välillä monille opettajille ymmärrettävästi haastavaa.

”Koen, että Taidetestaajat on edistänyt tätä keskustelua ja aiheen käsittelyä. Keskustelua aiheesta on käyty alueella myös mediassa”, Anne Peltari kertoo.

Hair, Joel Mäkinen, Jyväskylän kaupunginteatteri. Kuva Hanna-Kaisa Hämäläinen.

CASE: Hair

Isot kysymykset valoon

Keväällä 2019 Taidetestaajien vierailukohde, Jyväskylän kaupunginteatterin *Hair*, kohahdutti Keski-Suomen alueella. Musikaalin ydin on sodanvastaisuudessa ja sukupolvien välisissä ristiriidoissa, mutta näyttämöllä oltiin myös alasti ja käytettiin huumeita.

”Jo ennen vierailuja saimme pari viestiä kouluilta, että näytelmä ei ole sovelias kahdeksaluokkaisille huumeiden ja alastomuuden vuoksi”, kertoo Keski-Suomen aluekoordinaattori **Hanna Brotkin**.

Ohjaajan, teatterinjohtajan, teatterikuraattorin ja Brotkinin kesken päädyttiin ratkaisuun, jossa alastomuutta häivytettiin, vaikka näytelmää ei sinänsä

muutettu. Perusteena oli se, että kun murrosikäiset ovat katsojina, alastomuus ja sen julkinen esittäminen varastaa huomion itse esitykseltä ja saattaa olla kiusallista.

Nuorille haluttiin myös kertoa, että – toisin kuin 1960-luvulla uskottiin – huumeet eivät laajenna tajuntaa myönteisessä mielessä eivätkä tee maailmasta parempaa paikkaa elää. Yhteistyökumppaniksi etkoihin ja jatkoihin otettiin Youth Against Drugs eli YAD, ehkäisevää päihdetyötä tekevä yhdistys. Kouluille tehtiin taustakirjeet, ja etkot valmisteltiin todella huolellisesti.

”Ennakkoon selvitettiin, mihin aikakauteen musikaali sijoittuu sekä mitä huumeidenkäytöstä halutaan tässä yhteydessä sanoa. Etkoissa sparrattiin opettajia liittämään *Hair* historiaan tai terveystietoon, musiikkiin ja kuvalliseen ilmaisuun, kun kyseessä oli visuaalisesti upea musikaali.”

Musikaalin energia, tarttuva musiikki ja upea visuaalisuus viihdyttivät, mutta samalla esitys haastoi pohtimaan omaa ja muiden ajattelua. Teemana oli hippiliikkeen ’make love, not war’ -ideologia, mutta musiikin ja keveyden alla oli viesti, että huumeidenkäyttäjä leikkii vaarallista leikkiä oman terveytensä ja turvallisuutensa kanssa. YADin henkilökuntaa ja vapaaehtoisia oli mukana jokaisessa Taidetestaajat-näytöksessä. Koulut saivat eväitä käsitellä päihdeongelmaa, joka ei ole Keski-Suomessakaan vieras.

YouTube ja muut somekanavat tuovat nuorten ulottuville usein huomattavasti hätkähdyttävämpää kuvastoa kuin mitä teatterin näyttämöllä voi olla. Osa nuorista on elänyt pumpulissa ja saanut tuskin katsoa uutisia, kun taas osalle on avattu maailmaa ja sen ilmiöitä hyvin laajasti.

Myös Brotkin oli mukana jokaisessa Taidetestaajat-esityksessä siltä varalta, että joku nuorista järkyttyisi.

”Näytelmä on yhä ajankohtainen, sillä moni musikaalin avulla esiin nostetuista ongelmista on yhä maailmassa ratkaisematta. Kukaan ei järkyttynyt, mutta loppu on niin raadollinen ja koskettava, että itsekkin itkin jokaisessa esityksessä. Näin, kuinka nuoret myös herkistyivät”, Brotkin kertoo.

Att dela en kaka, Mikael Andersson, Svenska Teatern. Kuva Cata Portin.

CASE: Räätelöity esitys ja kielisuihku

Kuinka kakku jaetaan?

Taidetestaajien rahoitusmalli mahdollisti sen, että oikeudenmukaisuutta käsitellyt *Att dela en kaka* -esitys räätälöitiin hankkeen toisena vuonna suoraan kahdeksaluokkalaisten kohderyhmälle. Yleisöä osallistavat osiot olivat keskeisiä koko prosessin ajan.

”Yleisötyöntekijä vastasi osallistavien osioiden työstämisestä yhdessä koko työryhmän kanssa. Jokaisen esityksen aikana tapahtui jotakin ainutlaatuista katsomon ja näyttämön välillä, ja tätä arvostettiin molemmin puolin suuresti”, Svenska Teaternin vastaava yleisötyöntekijä Noona Leppinen kertoo.

Christoffer Mellgrenin kirjoittama ja **Janne Pellisen** ohjaama näytelmä vie katsojat matkalle filosofien, kummitusten ja sisarusten maailmasta teatterihistorian julkkisten Ofelian ja Hamletin pariin. Katsojat ovat mukana, kun merihätä ajaa miehistön vaikean moraalisen valinnan eteen ja he saavat seurata, miten kakkua jaetaan oikeudenmukaisesti.

Oikeudenmukaisuuden dilemma

Esityksen aluksi yleisöltä kysytään muun muassa, onko välttämätöntä aina totella johtajaa sekä onko oikeudenmukaisuus kaikissa tilanteissa sama.

Teatterikriitikko **Maria Säkö** nosti Helsingin Sanomissa (28.4.2019) esiin *Att dela en kaka* -esityksen vahvuudeksi esimerkiksi sen, etteivät aikuiset tällä kertaa pyri määrittelemään ennalta, mikä on esityksen opetus. Nuoret pääsivät itse koettelemaan näyttämön moraalista voimaa.

”Brechtiltä tutuilla välineillä esitys asettaa kysymyksen oikeudenmukaisuudesta tehokkaasti sekä konkreettiselle että filosofiselle tasolle”, Säkö kirjoittaa.

”Keskustelussa tultiin myös yhteiskunnallisen kakun jakamiseen, ja se oli hyvä”, kertoo Taidetestaajat-hankkeen Keski-Suomen aluekoordinaattori Hanna Brotkin, joka kävi katsomassa esityksen taidetestaajien kanssa.

Kielisuihkua maakuntiin

Att dela en kaka -esitystä tarjottiin suomenkielisille kouluille myös niin sanottuna kielisuihkuna. Siinä esitys liitettiin osaksi ruotsin opintoja. Esitykseen oli järjestetty tekstitys.

Noona Leppisen mukaan teatterilla on kielisuihkusta on vain hyviä kokemuksia.

”Keskusteluissa nuorten kanssa henkilökuntamme on käyttänyt tarvittaessa joustavasti myös englantia tai suomea, vaikka itse esitys on ollut ruotsiksi.”

”Täällä Keski-Suomessahan ruotsia ei kuule yleensä ollenkaan. Kaudella 2019–20 kielisuihkuun olisi haluttu 800 lippua, mutta pystyin tarjoamaan vain 500”, Brotkin kertoo.

Taidetestaajat Porin taidemuseossa. Kuva Ilona Juntura.

CASE: Uskonnolliset ryhmät ja arvoristiriidat

Kun arvot menevät ristiin

Osalle oppilaista Taidetestaajien vierailukohteissa on ollut vastassa perheen arvojen vastainen arvomaailma. Koska Taidetestaajissa painotetaan tasa-arvoa ja saavutettavuutta, tilanne on pyritty ottamaan huomioon hyvissä ajoin etukäteen. Koulujen ilmoittautumisen yhteydessä keväällä aluekoordinaattorit kysyvät opettajilta, onko esimerkiksi uskonnollisen vakaumuksen vuoksi taidemuotoja, jotka eivät sovi luokalle.

KOhteet: MIKÄ TOIMII JA MIKÄ EI?

”Pohjois-Pohjanmaalla uskonnollinen vakaumus korostuu. Opettajilta saatujen tietojen pohjalta jokaiselle luokalle valitaan kohde, joka sopii sisällöltään mahdollisimman monelle oppilaalle”, kertoo aluekoordinaattori Anne Pelttari.

Jos tietoa ei ole ollut, oppilaita on saattanut jäädä taidevierailulta pois. Näin esimerkiksi, jos lestadiolaisalueella luokalle valittu kohde on ollut teatteri- tai tanssiesitys.

”Erityisesti näissä tapauksissa poisjääntejä on tullut. Emme sensuroi esityksiä, mutta mukaan valittavat esitykset käyvät tarkan seulan läpi ja esimerkiksi alastomuutta pyydetään rajoittamaan Taidetestaajat-esityksissä. Aluekoordinaattorin tietoon peruutukset eivät yleensä ole tulleet etukäteen, mutta peruutuksia kuitenkin on ollut. Näistä on kuultu usein jälkikäteen koululta”, Pelttari kertoo.

Taidetestaajissa halutaan sallia monenlaisia tunteita. Anne Pelttari muistuttaa, että taide koskettaa tavalla tai toisella. Taide voi ärsyttää, ihastuttaa, kummastuttaa, ja usein se voi jättää myös hieman ymmälleen. Mitä juuri tapahtui? Mitä mieltä minä olin? Miksi elämys tuntui siltä kuin se tuntui? Mitä tunteita ja ajatuksia elämys herätti?

”Nämä kaikki ovat kysymyksiä, joita rohkaisemme Taidetestaajissa pohtimaan. Ei ole väärää tai oikeaa tapaa kokea taidetta. Sitä ei tarvitse ymmärtää eikä siitä tarvitse tykätä. Tärkeää kuitenkin on, että esityksen herättämistä tunteista keskustellaan tai niitä puretaan jatkotyöskentelyssä turvallisen aikuisen, opettajan, johdolla. Taiteen kokeminen antaa työkaluja omien tunteiden käsittelyyn.”

Kouluilla on tärkeä rooli nuorten maailmankuvan laajentamisessa ja sivistystyössä. Taidetestaajat antaa tähän työhön tukea ja työkaluja.

”Toivoisin, että keskustelua uskonnollisen vakaumuksen ja taidekasvatuksen yhteensovittamisesta jatketaan ja syntyisi sellainen ilmapiiri, missä aihe ei ole tabu. Ei se sitä mielestäni ole nytkään, mutta aihe on kuitenkin monille opettajille ja taidekasvatuksen parissa työskenteleville haastava. Avoin vuoropuhelu olisi tärkeää”, Anne Pelttari sanoo.

5. KOULUJEN OSALLISTUMINEN

Mitä Taidetestaajat
merkitsee kouluille?

Kansallislageria/
Pirje Mykkänen
Ingela Ihrman, Suurenmoinen
merilevöpäivä, 2019,
sekateknikka,
Kansallislageria/Nykytaiteen
museo Kiasma.
Sääennuste tulevaisuudelle,
Nykyaiteen museo Kiasma
31.1.-16.8.2020, ripustuskuv.

5.1 Kuinka opettajat suhtautuvat hankkeeseen?

Huikkea voimavara, mutta myös työtä kouluille

Koulut ovat luonteva yhteistyötaho Taidetestaajille jo siksi, että peruskoulu tavoittaa koko ikäluokan nuoret. Vaikka osallistuminen on vapaaehtoista, lähtökohta oli alusta alkaen, että kaikki maan koulut osallistuvat hankkeeseen.

Vielä ensimmäisen kauden ilmoittautumisajan viime hetkillä näytti, että koulujen osallistuminen jää alle 60 prosenttiin. Hankepäällikön kannustus ja aluekoordinaattoreiden loppukiri veti lopulta mukaan yli 99 prosenttia kouluista. Toisena vuonna osallistumisprosentti oli jo yli sata.

”Silloin mukaan lähti pieniä kouluja, joissa päädyttiin kaikkien kolmen ikäluokan yhteiseen vierailuun keskimmäisenä vuonna”, hankepäällikkö Anu-Maarit Moilanen kertoo hymyillen.

Mikäli koulut eivät ilmoittautuneet, otettiin tarvittaessa yhteyttä sivistystoimenjohtajiin. He ymmärsivät nopeasti, millaista resurssia kunnille nyt tarjotaan. Ensimmäisen ja toisen vuoden välissä epäröinti hälveni. Kolmantena vuonna koulut jo odottivat, että Taidetestaajat taas tulee.

Moilanen pitää olennaisena, että hankkeessa luotiin valtakunnallinen yhteinen toimintamalli, jonka mukaan kaikissa kouluissa on toimittu.

”Kun Taidetestaajiin on lähdetty, kaikki luokat ovat osallistuneet molempiin vierailuihin. Ei ole voinut valita vain kansallista kohdetta tai alueellista kohdetta”, hän sanoo.

Koppi teemoista eri aineissa

Jopa 94 prosenttia opettajista pitää vierailuja tärkeinä (Taidetestaajien koulukysely, kevät 2019). Hämeenlinnalainen kuvataideopettaja Anne Vilkkuna on ollut Taidetestaajien yhteysopettajana koko hankkeen ajan.

Hän ei näe tarpeellisena Taidetestaajien muuttamista, jotta sen voisi sitoa opetussuunnitelmaan. Pikemminkin hän toivoo, että kouluilla olisi mahdollisuus sitoa Taidetestaajia nykyisellään tiukemmin opetukseen. Hankkeen hyvä puoli on ollut avoimuus ja luottamus siihen, että kouluissa teemoja hyödynnetään soveltuvien osin omalla tavalla.

”Toki se olisi etu, jos saisimme tietää hyvissä ajoin ennakkoon, että Taidetestaajat jatkuu, ja että se jatkuu enemmänkin kuin yhden vuoden. Silloin voisimme esimerkiksi sopia kollegojen kesken, mistä teemasta missäkin aineessa otetaan koppi. Muuten on hyvä, ettei toiminta ole samojen opettajien vetämää kuin koulussa. Silloin se pysyy raikkaana, ja nuoret arvostavat vierailuja ja niihin liittyvää työskentelyä enemmän”, Vilkkuna miettii.

Kaiken kaikkiaan Vilkkunan mielestä Taidetestaajat on aivan käsittämättömän hieno satsaus kulttuurielämän tulevaisuuteen, mutta myös nuorten omaan elämään.

”Nuoret saavat aineksia oman elämänsä rikastuttamiseen, jos he hankkeen kautta oppivat käyttämään kulttuuripalveluita. Tällaisina aikoina taiteen merkitys tuntuu erityisesti korostuvan”, parikymmentä taidevierailua nuorten kanssa tehnyt Vilkkuna sanoo viitaten koronakevääseen 2020.

Vilkkunan mieleen on jäänyt esimerkiksi oopperavierailu *Trubaduuri*, joka alkaa rajulla raiskauskohtauksella. Mukana oli poikia, joiden kohdalla hän oli etukäteen huolissaan siitä, miten retki sujuu ja kuinka levotonta tulee olemaan.

”Koko sakkimme istui hievahtamatta hiljaa koko esityksen ajan. Väliajalla ja esityksen loputtua kuuntelin juuri näiden poikien kommentteja. Pojat juttelivat

aivan ällistyneinä: *Ajatelkaa, ei mikrofoneja eikä äänenvahvistuslaitteita, ja ääni kuului sinne ylös asti*”, Vilkkuna kertoo.

Hän on varma, ettei pojista kukaan aikuisena ihmettele, ovatko taidelaitokset tarpeellisia.

”Heille on varmasti jäänyt oopperasta positiivinen mielikuva. Se mahdollistaa sen, että he voivat lähteä käymään siellä vähän vanhempina ja sitten, kun heillä itsellään on mahdollisuus kustantaa vierailuja.”

Nykytaiteen yllätys Pohjanmaan pojille

Ådalens skolassa Kruunupyyssä musiikkia opettava **Malin Storbjörk** on Taidetestaajien merkityksestä vakuuttunut, vaikka myöntää, että suhtautuminen taiderehtiin riippuu siitä, keneltä kysyy.

”Minulle, joka aina sytyn taiteen ja kulttuurin kysymyksiin, tämä on ollut aivan taivaallinen hanke ja valtava voimavara työssä. Mutta olemme erilaisia, sen olen huomannut omassa koulussani näiden kolmen vuoden aikana”, Taidetestaajien yhteysopettajana toiminut Storbjörk sanoo.

Syynä kritiikkiin saattaa olla se, että hankkeessa on ollut paljon järjesteltävää ja palkatonta työtä varsinkin luokanvalvojille. He ovat vastuupettajina valmistelleet vierailun ja jälkityöskentelyn opettamansa aineen, kiinnostuksensa ja käytettävissä olevan ajan perusteella.

”Jotkut vierailut on ollut helpompi integroida eri aineisiin kuin toiset. Jotkut etkomateriaalit on käyty läpi luokanvalvojan tunnilla vartitunnissa, kun taas jotkut opettajat ja luokat ovat saattaneet työskennellä useita tunteja tehtävien kanssa. Itse tajusin nopeasti, että jonkun on otettava kokonaisvastuu. Olen omasta aloitteestani osallistunut koulumme kuuteen vierailuun Taidetestaajissa”, Storbjörk sanoo.

Oman koulunsa Taidetestaajat-vierailuista Storbjörk nostaa esiin Kiasman-retken keväällä 2019. Kuultuaan vierailukohteesta Storbjörk oli ensin pettynyt, että nuoret, jotka eivät olleet nähneet edes klassikoita Ateneumissa, vietäisiin katsomaan nykytaidetta. Sitäkin yllättyneempi ja ilahtuneempi hän oli vastaanotosta ja koko kierroksesta Kiasmassa.

Milloin on nyt, Wäinö Aaltosen museo, Turku. Kuva Robert Seger.

”Tapasimme loistavan oppaan, joka huolehti siitä, että silmämme avautuivat näyttelyssä. En koskaan unohda, kuinka erityisesti ’pohjalaiset traktoripojat’ kuuntelivat hiljaa, ja miten innokkaasti he esittivät kysymyksiä ja kommentoivat Kiasman näyttelyhalleissa näkemäänsä taidetta. Oli kerrassaan upea kokemus!”

5.2 Rehtoreiden näkökulma

Opsiin vai ei, jatkuu vai ei jatku – kysymys arvoista

Vaikka osa kouluista ja opettajista onnistui liittämään taidevierailut opetussuunnitelmaan mainiosti, käytännössä hankkeen tavoite uusista oppimisympäristöistä ja koulun opetuksen rikastamisesta taidesisällöillä ei toteutunut odotetusti. Tämä selviää Taideyliopiston CERADA-tutkimuskeskuksen tutkijan, FT **Tarja Pääjoen** vielä keväällä 2020 julkaisemattomasta käsikirjoituksesta.

Tutkimuksessa, joka on yksi kolmesta hankkeeseen liittyvästä akateemisesta tutkimuksesta, on selvitetty hankkeen tuloksia ja vaikutuksia erityisesti koulujen ja taideorganisaatioiden yhteistyön näkökulmasta.

”Opettajat selittivät opetussuunnitelmakytköksen puuttumista osittain sillä, että heiltä puuttui tarvittava osaaminen. Taidetestaajat-toiminta teki toisin sanoen näkyväksi opettajien täydennyskoulutuksen tarpeita”, Pääjoki kirjoittaa.

Opetussuunnitelmaan tet-jaksojen tapaan?

Hauhon yhtenäiskoulun rehtori **Pekka Paappanen** katsoo, että Taidetestaajat olisi hyvä liittää tiukemmin osaksi opetussuunnitelmaa eli opsia. Tämän voisi toteuttaa samaan tapaan kuin työelämään tutustumisen tet-jaksot nykyisin ovat opetussuunnitelman sisällä.

”Toiminnan voisi sijoittaa joko tet-jakson sisälle. Taidetestaajat koko ikäluokkaa koskettavana toimintana onnistuu vain voimakkaalla normiohjauksella sekä säännöllisellä budjettiin varatulla panostuksella. Muuten hankkeen jälkeen palataan vanhoihin tuttuihin kuvioihin”, Paappanen pohtii.

Jotta Taidetestaajat etkoineen ja jatkoineen saadaan osaksi koulun vakiintunutta toimintaa, on sitä hänen mukaansa vietävä vahvasti eteenpäin valtion tukemana useampi vuosi.

”Sen jälkeen kunnat ovat oppineet toiminnan merkityksen ja liittävät sen oikeasti osaksi omaa opetuksen järjestämistä. Pieni pakko on tässä perusteltua”, Paappanen sanoo.

Hänen mielestään viime kädessä kysymys on arvoista. Hän muistuttaa, että koulun tehtävänä on avata uusia maailmoja tietojen, taitojen, etiikan ja estetiikan osalta.

”Jos arvot ja päämäärät ovat selkeitä ja Taidetestaajien arvo ymmärretään, keinot kyllä löytyvät. Jos toiminnan arvoa tai merkitystä ei tunnusteta tai tunnusteta, ei homma jalkaudu ikäluokkakokemukseksi. Silloin toiminta jää harvojen valistuneiden koulujen varaan.”

Rehtorina Paappanen ajattelee, että Taidetestaajat-toiminta on järjestelykysymys.

”Loistavat kumppanit auttavat. Kaikki on valmiina ohjeistuksineen ja matkajärjestelyineen. Vain typerys jättää tämän verkoston huomioimatta. Koulu tarvitsee hyviä kumppaneita toteuttaakseen opsin ja perusopetuslain tavoitteita. Taidelaitokset ja Taidetestaajat ovat juuri tällainen kumppani”, Paappanen sanoo.

Yhteinen elämys koko koululle

Ahvenanmaalainen koulunjohtaja **Kaj Törnroos** toteaa myös, että taidevierailut ovat olleet palkitsevia sekä oppilaille että opettajille. Kumlinge skola on ollut Taidetestaajissa mukana ensimmäisestä kaudesta alkaen.

Ahvenanmaalle on tulossa uusi opetussuunnitelma ensi lukuvuodelle. Törnroos ei tässä vaiheessa halua ottaa kantaa Taidetestaajien tulevaisuuteen sen osana. Hänen mukaansa vierailut on tähän mennessä saatu kytketyiksi eri aineisiin hyvin ja opettajat ovat saaneet retkistä keskustelunaiheita luokkiin.

”Itse vierailu vaati monia työvaiheita ja suunnittelua, koska koulumme matkusti Maarianhaminasta Helsinkiin lautalla ja linja-autolla. Osa elämästä oli se, että olimme hyvissä ajoin paikalla ja ehdimme puhua järjestäjien kanssa melko paljon ennen esityksen alkua. Näin saimme todellisen teatterikokemuksen yhdessä”, Törnroos sanoo.

Sirpa Turpeinen Jyväskylän taidemuseossa. Kuva Hanna Brotkin.

5.3 Palkinto vai pakkopullaa?

Kohtaamisia nuorten kanssa

Koulukyselyjen mukaan suurelle osalle opettajista ja oppilaista Taidetestaajat on ollut enemmän palkinto kuin pakkopullaa. Kriittisiäkin näkökulmia on, kuten Malin Storbjörk edellä toteaa.

Hankkeen yhteysopettajana toiminut joensuulaisen Pielisjoen koulun opettaja **Niina Piispa** kertoo, että aluksi hän joutui perustelemaan osalle kollegoista hankkeen tarpeellisuutta.

Kytkein vierailut omaan opetukseeni ja opetussuunnitelmaan

Lähde: Taidetestaajien kysely kouluille, kevät 2020.

"Itse ajattelen, että tämä on ollut paras juttu koululle pitkään aikaan. Jotkut vierailut oli helpompi yhdistää opetukseen kuin toiset. Ne taidelaitokset, jotka olivat nähneet vaivaa etkomateriaalien tuottamisessa, erottuivat positiivisesti."

Jyväskylän Tikkakosken yhtenäiskoulun musiikinopettaja **Satu Puttonen** oli keväällä 2020 nuorten kanssa Radion sinfoniaorkesterin konsertissa Helsingissä kuuntelemassa **Sergei Prokofjevin** *Romeo ja Julia* -orkesterisarjan. Alueellinen vierailu tehtiin Jyväskylän taidemuseon *Miltä näyttää aika?* -näyttelyyn.

Helsingin-matka ja siihen liittyvä valmistelu oli hänen ensimmäinen koke-
muksensa Taidetestaajista. Musiikinopettajana hän pystyi avaamaan teosta.
Konsertissa aihe ja tarina, *Romeo ja Julia*, oli nuorille tuttu, mutta musiikki ei.

"Juontaja kertoi ensin mitä tapahtuu ja pianisti soitti teeman perään, sitten kokonaisuus kuultiin orkesterin soittamana. Näin nuoret pääsivät mukaan hyvin. Se on tärkeää. Samoin museokäynnillä taiteilijan kertomus on ihan parasta, siitä saa irti aivan eri tavalla kuin jos vain katsoo teosta. Toki Taidetestaajat tuovat meille opettajille vaihtelua työpäivään ja oppilaille uutta näkökulmaa elämään", Puttonen sanoo.

Taidevierailujen jatkuvuus olisi tärkeää, mutta kun ilmastonmuutos on tapetilla, turhan matkustamisen voisi jättää pois.

"Itse ajattelen, että tämä on ollut paras juttu koululle pitkään aikaan. Jotkut vierailut oli helpompi yhdistää opetukseen kuin toiset. Ne taidelaitokset, jotka olivat nähneet vaivaa etkomateriaalien tuottamisessa, erottuivat positiivisesti."

"Näille keskisuomalaisille nuorille olisi hyvä jo yleissivistyksen vuoksi nähdä se kaikki taidetarjonta, mitä tässä lähiseudulla on. Pääkaupunkiin kyllä ehtii myöhemminkin", Puttonen sanoo.

Taidetestaajat on koettu myös mahdollisuutena olla yhdessä oman luokan kanssa ja keskustella jaetusta kokemuksesta. Kritiikkiä on herättänyt esimerkiksi se, että tieto vierailukohteista tulee myöhään, ja siksi vierailun kytkeminen luontevasti osaksi koulun toimintaa ei aina onnistu.

Opettajilta on tullut myös palautetta aikataulujen haastavuudesta. Monesti matkat ovat pitkiä ja jo junalla matkustaminen murrosikäisten kanssa on uusi kokemus. Lähtö kansalliseen kohteeseen pääkaupunkiseudulle saattaa olla varhain aamulla, paluu yömyöhään, ja kohdekaupungissa ehditään viettää itse vierailun lisäksi vain lyhyt aika. Toisaalta moni opettaja antaa hyvää palautetta erityisistä kohtaamisista nuorten kanssa.

"Helsingin-reissulla kävin syömässä oppilaideni kanssa ja tuli vietettyä heidän kanssaan aikaa eri tavalla kuin normaalisti oppituntien lomassa", kertoo eräs opettaja.

Kruunupyyläinen Malin Storbjörk on kouluineen ratkaissut asian siten, että aikaa Helsinkiin jää riittävästi huolimatta pitkästä matkasta. Seitsemän tunnin vierailulla pääkaupungissa ehtii vaikka mitä, kun päivän ohjelma suunnitellaan etukäteen.

"Olemme myös kytkeneet vierailuihin pienen opaskierroksen Helsingissä. Koska Helsinki on opiskelukaupunkini, olen mielelläni kierrättänyt oppilaita ydinkeskustassa. Oppilaat ovat saaneet vierailla museoiden ja kirkkojen lisäksi esimerkiksi Oodissa", hän sanoo.

Open Orchestra, Turun
Filharmoninen orkesteri.
Kuva Robert Seger.

6.

NUORET

Mitä Taidetestaajat
merkitsee nuorille?

6.1 Miten Taidetestaajat on otettu vastaan nuorten parissa?

”Miten tämä liittyy minun elämäni?”

Taidelaitoksille Taidetestaajat-hanke on ollut ainutlaatuinen tilaisuus päästä esiintymään nuorille ja saada isoja yleisöjä. Monelle nuorelle taas avautuu Taidetestaajien avulla kulttuurin maailma, johon hän ei ehkä itse ole ollut osallisena. Syy voi olla esimerkiksi se, ettei perhe harrasta taidetta tai koska asuinpaikka on kaukana taidelaitoksista.

Taide koskettaa nuorten omaa elämää. Yleisesti kysymys on yleissivistyksestä, joka kuuluu kaikille. Nuoret altistetaan jollekin uudelle, johon he eivät olisi ilman Taidetestaajia tulleet lähteneeksi.

Vaikka nuori ei heti innostuisi kokemastaan, Kuhmoisten yhtenäiskoulun kahdeksaluokkalainen **Anna-Sofia Koli** suosittelee, etteivät taidevierailuja järjestävät aikuiset luovuta kerrasta.

”Jos on vaikka kerran käynyt jossain museossa ja siitä on jäänyt jotenkin huono fiilis, nuoren kannattaa lähteä kokeilemaan jotain uutta ja toisenlaista. Ei taide ole pelkkiä tauluja. Taiteen lajejahan on tosi monta. Musikaalit ja konserttitkin ovat taidetta, ja jos tykkää piirtää, taiteeseen voi purkaa vaikka mitä. Itsekin voisin kuvitella, että maalaisin jonkin murheen paperille ja saisin sen pois itsestä. Vähän sama musiikissa”, pianonsoittoa harrastava Koli miettii.

Vaikka esimerkiksi Taidetestaajat-sivun palautteissa nuoret ovat kiitosten ohella kapinoineet, ettei vierailukohdetta saa itse valita, järjestäjäorganisaation tekemillä valinnoilla on puolensa muistakin kuin käytännön syistä. Käytännön syyt liittyvät erityisesti logistiikkaan ja taidelaitosten volyymeihin, esimerkiksi kuinka paljon katsomoon mahtuu väkeä tai montako lippua on tarjolla.

”Helposti nuoren valinta osuu elokuvaan tai muuhun tuttuun taidemuotoon, jos hän saa itse tehdä valinnan. Nyt on mahdollista kokea ooppera tai sinfoniaorkesteri tai jotain muuta täysin ennalta vierasta”, aluekoordinaattori Hanna Brotkin sanoo.

Brotkin näkee Taidetestaajissa koettavan taiteen – kuten taiteen yleensäkin – oivana tilaisuutena saada kosketus sellaiseen maailmaan, joka on kaukana nuoren arjesta. Hän voi alkaa hahmottaa todellisuutta, jota ei itse pääse elämään, ja ymmärtää ihmisiä, jotka elävät eri tavoin.

”Vierailu on antanut jollekin myös kimmokkeen miettiä ammattia taiteen parista. Taiteilijan ammattia kun ei välttämättä oton tunnilla avata ensimmäisenä”, Brotkin sanoo.

Esimerkki taideilmaisun voimasta

Nuoret eivät välttämättä kommentoi elämystä Taidetestaajat-iässä kahdeksannella luokalla eivätkä ehkä vielä moneen vuoteen. Tätä Etelä-Pohjanmaan aluekoordinaattori Elina Muotio pitää ymmärrettävänä.

”Jokainen meistä muistaa nuoruudesta, miten omiin tunteisiin liittyvä ymmärrys voi tulla pitkänkin ajan jälkeen esiin. Huomaamattaan saattaa alitajuisesti käsitellä koettua ja tallentaa sen mieleen. Ehkä vasta viiden tai kymmenen vuoden kuluttua voi pulpahtaa esiin, mistä teoksessa olikaan kyse ja miten nähty tai koettu liittyy omaan elämään”, Muotio sanoo.

Etkoissa ja jatkoissa nuoret ovat päässeet käsittelemään myös omia kokemuksiaan ja tunteitaan. Jyväskylän Sinfonian DIY!-konserttikokonaisuudessa 527 nuorta neljästä keskisuomalaisesta koulusta teki sävellyshankkeita kouluittain. Muusikot jalkautuivat kouluille ja kertoivat orkesterimusiikista ja soittimista.

Nuoret alkoivat tehdä sävellystä varioiden *La Folia* –sävelteemaa. Eräässä koulussa syntyi kiusaamisräppi, joka sovitettiin ja esitettiin orkesterin kanssa Taidetestaajat-vierailun konsertissa. Noin 500 nuoren joukko istui paikoillaan salissa hiirenhiljaa.

Nuoret alkoivat tehdä sävellystä varioiden *La Folia* -sävelteemaa. Eräässä koulussa syntyi kiusaamisräppi, joka sovitettiin ja esitettiin orkesterin kanssa Taidetestaajat-vierailun konsertissa. Noin 500 nuoren joukko istui paikoillaan salissa hiirenhiljaa.

”Nuoren räppiosuus oli tallennettu etukäteen, mutta hänen sanoituksensa purki aivan käsittämättömän hienosti auki niitä tunteita, joita koulukiusatulla voi olla. Samalla Jyväskylä Sinfonia soitti taustalla. Tilanne kosketti varmasti jokaista, sekä kiusattuja että kiusaajia ja sivustakatsojia”, kertoo Brotkin, joka on käyttänyt tapausta esimerkkinä taideilmaisun voimasta kansainvälisessä lastenkulttuuriseminaarissa.

Miten ilmasto kestää Taidetestaajat?

Vaikka matka pääkaupunkiseudulle kansalliseen kohteeseen on saanut paljon kiitosta, pitkät matkat ovat herättäneet kritiikkiä nuorten parissa. Joka lukuvuosi noin 60 000 nuorta ja heidän opettajaansa liikkeelle saavaa hanketta on leikkimielisesti kuvattu sotien jälkeisen Suomen historian suurimmaksi mobilisaatioksi.

Ilmastokysymykset on nostettu esiin esimerkiksi koulujen kyselyissä. Myös Taidetestaajat-sivun palautteista löytyy nuorten ilmastonäkökulmia. Nuorisotutkimusverkoston tutkimuksessa, johon haastateltiin oppilaita kymmenestä koulusta, otetaan myös ilmastokysymyksen kantaa:

”Olisi kuitenkin kriittisesti pohdittava, mitkä ovat perustelut kuljettaa nuoret monen tunnin päähän katsomaan ja kokemaan esitystä, joka kestää

Lentomatkojen määrä on hankkeessa joka vuosi pienentynyt. Kun Taidetestaajat siirtyy kaudella 2020–2021 yhden alueellisen vierailun malliin, matkustaminen vähenee entisestään. Ilmastokysymys jäänee tässä vaiheessa taka-alalle.

huomattavasti lyhyemmän ajan kuin itse matkustaminen”, tutkimuksen tekijät **Sofia Laine** ja **Maaria Hartman** kirjoittavat.

Kahdeksaluokkalainen **Iida Kylmäluoma** Kellon yläkoulusta Pohjois-Pohjanmaalta nosti esiin luontonäkökulman sanomalehti Kalevassa julkaistussa mielipidekirjoituksessa 1.12.2019.

”Valtakunnallinen kohde, jossa kävimme, oli Helsingissä oleva Ateneum. Kokemus oli unohtumaton. [...] Meneminen valtakunnalliseen kohteeseen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole luonnolle hyväksi. Me menimme Helsinkiin lentokoneella. [...] Taidetestaajat-hanke vie käytännössä kaikki kahdeksaluokkalaiset kahdelle taidevierailulle, jolloin luonto kuormittuu matkustamisesta melkoisesti. Mielestäni meidän tulisi ottaa luonto ja ilmastomuutos tässä asiassa paremmin huomioon”, Kylmäluoma kirjoittaa.

Lentomatkojen määrä on hankkeessa joka vuosi pienentynyt. Kun Taidetestaajat siirtyy kaudella 2020–2021 yhden alueellisen vierailun malliin, matkustaminen vähenee entisestään. Ilmastokysymys jäänee tässä vaiheessa taka-alalle.

”On silti muistettava, että kaikki suomalaiset kustantavat Helsingissä sijaitsevat kansalliset taidelaitokset, ja olisi iso päätös, jos enää vain uusmaalaiset saisivat niistä nauttia. Lentäen liikkuvat vain ne taidetestaajat, joille muu matkustaminen olisi etäisyyksien vuoksi mahdotonta”, toteaa yliasiamies **Antti Arjava** Suomen Kulttuurirahastosta.

CASE: Nuorten ääniä eri puolilta Suomea

**Onni Englund, Anna-Sofia Koli,
Jesse-James Westman ja Gustav Storbjörk**

Kun Taidetestaajat-hanke alkoi, tiedossa oli, että osa oppilaista on kokemattomia taiteenkuluttajia. Moni kahdeksaluokkalainen on päässyt Taidetestaajien kanssa ensimmäistä kertaa vierailulle teatteriin, sinfoniaorkesterin konserttiin tai taidenäyttelyyn.

Vaikka pettymyksiäkin on palautteiden mukaan koettu, taidevierailu on ollut myönteinen yllätys monelle nuorelle. Se on kitkenyt ennakkoluuloja ja saattanut muuttaa koko suhtautumisen taiteeseen.

Hattulalainen Onni Englund huomasi Suomen kansallisoopperan ja -baletin *CircOpera*-esityksessä, että taide on jotain ihan muuta kuin hän luuli – ei tylsää ja käsittämätöntä vaan mielenkiintoista ja antoisaa. Kun ensi kertaa elämässään oopperassa ollut Englund palasi kotiin, urheilua aktiivisesti harrastava perhe sai jo samana iltana ehdotuksen.

”Sanoin äidille, että voisimme mennä perheen kanssa joskus teatteriin tai oopperaan. Vielä ei ole saatu aikaiseksi, mutta varmasti tulevaisuudessa onnistuu”, Parolan yhteiskoulua käyvä Englund kertoo.

”Lähtisitkös mukaan teatteriin”

Pianonsoittoa harrastava kuhmoislainen Anna-Sofia Koli on tottunut teatterissa kävijä. Hänen tätinsä järjestää teatteriretkiä Kolille ja tämän serkulle.

”Täti kyselee usein, että lähtisitkös *Ansku taas mukaan teatteriin*, kun hän huomaa jonkin kivan esityksen. Myös perheen kanssa käydään joskus teatterissa isommallakin porukalla”, hän kertoo.

Taiteen itseilmaisun välineenä ja rentoutuskeinona kokevan Kolin vierailut suuntautuvat Jyväskylän lisäksi Helsinkiin ja Tampereelle. Taidetestaajien erityinen anti oli etkoissa ja jatkoissa. *Talvisirkus BAU*ssa hänen luokkansa pääsi kuulemaan näyttelijöiden taustasta ja sai seurata yksityiskohtaisesti sitä, miten esitys oli tehty. Jyväskylän taidemuseossa *Miltä näyttää aika?* -näyttelyssä taitelija itse kertoi töistään ja täydensi oppaan kertomaa.

”Taidevierailu koko luokan kanssa on erilainen kuin perheen kanssa, kun saa jakaa kokemuksia samalla matkalla. Mietittiin yhdessä Helsingistä tullessa, miten paljon aikaa oli mennyt niiden kaikkien sirkustemppujen ja hyppyjen oppimiseen. Palautteessa meiltä kysyttiin, mitä tunteita esitys tai näyttely herätti, ja tunteet oli sanoitettu nuorten kielellä. Se oli tosi hyvä valinta.”

Jyväskylässä vierailuun liittyi värityöpaja, jossa nuoret pääsivät itse tekemään taidetta.

”Se oli meistä monen lemppariosuus ja huipensi koko retken.”

Koli ei usko, että taiteessa tulisi vastaan jotain sellaista, jolta nuoria pitäisi erityisesti suojella.

”Nuoret kohtaavat jo monissa tietokone- tai mobiilipeleissä väkivaltaa ja alastomuutta. Ainakin yläkoulussa moni kestää sellaisen katsomisen eikä naureskele tai ahdistu. Mutta toki kokemus on yksilöllinen. Järjestäjien on hyvä kertoa etukäteen, mikäli tällaista on esityksessä tulossa”, Koli miettii.

Ennakkoluulot karisivat pakopelissä

CircOperan lisäksi Onni Englundin luokka vieraili Voipaalan taidekeskuksen *Taidetta pako!* -pakohuonetyyppisessä pelissä, jossa taidetestaajien ryhmä saattoi päästä voittoon paneutumalla yhteistuumiin taiteeseen.

Hän arvelee, että hänen laillaan melkein kaikilla oli ennakkoluuloja ennen vierailua. Tiedossa oli retki taidenäyttelyyn johonkin keskelle metsää, eikä taideteosten katsominen sellaisessa paikassa voi olla kuin tylsää, moni luokasta tuntui ajattelevan.

”Mutta kun niihin taideteoksiin pääsee käsiksi, sieltä avautuu uusia näkökulmia ja kokemuksia. Kavereiden kanssa juteltiin pakohuonekokemuksesta jälkeenpäin, ja moni sanoi, että se oli yllättävän hauskaa. Erittäin hyvä oli sekin, että luokan kanssa joutui puhaltamaan yhteen hiileen”, Englund sanoo.

Hän pitää Taidetestaajia erityisen tarpeellisena myös jatkossa, ja näkisi vastaavan toiminnan alkavan mieluiten jo alakoulussa.

”Kaksi pääpointtia on, että nuorilla on ennakkoluuloja taidetta kohtaan, kuten minulla oli, ja ne ennakkoluulot kyllä murtuivat Taidetestaajien myötä. Toinen pointti on se, että kaikilla ei välttämättä ole mahdollisuutta lähteä katsomaan esimerkiksi oopperaa. Tämän avulla sen mahdollisuuden saa ja jopa ilmaiseksi.”

”Ehdottomasti jatkoon”

Kruunupyyläisen Ådalens skolan kahdeksaluokkalaiset **Jesse-James Westman** ja **Gustav Storbjörk** kävivät luokkansa kanssa katsomassa Wasa Teaterissa *Viulunsoittaja katolla* -musikaalin. Helsingissä he vierailivat Amos Rexin *Generation 2020* -näyttelyssä, joka on kurkistus nuoren, nousevan tekijäpolven ajatuksiin ja taiteeseen. Molemmat mustasaarelaispojat ovat tottuneita taidevierailijoita. Silti Taidetestaajat-vierailut olivat antoisia ja antoivat uusia näkökulmia.

”Käsitykseni taiteesta ei muuttunut, mutta se tuli minulle entistä selvemmäksi, että ollakseen hyvä tai merkittävä taideteoksen ei tarvitse olla jokin *Mona Lisa* tai vastaava. Se voi olla aivan jotakin erilaista”, Amos Rexin väljistä tiloista vaikuttanut Storbjörk sanoo.

Westman pitää musikaaleja hienona taidemuotona ja nautti *Viulunsoittajan* tarttuvasta musiikista.

”Parhaiten mieleen jäivät musiikkinumerot, kuten *Tradition*, ja se tunne, kun väliajalla halusi vain tietää, mitä seuraavaksi tapahtuu.”

Kumpikin toivoo Taidetestaajille jatkoa.

”Ehdottomasti! Mielellämme lähtisimme mukaan vaikka uudestaan”, pojat sanovat.

Aluekoordinaattorit Kiasmassa.
Kuva Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto.

7. ALUEKOORDINAATTORIT YHTEISTYÖN RAKENTAJINA

7.1 Mikä rooli on aluekoordinaattoreilla ja miten tiimi kehittyi?

”Tänään Taidetestaajat on brändi”

Aluekoordinaattorit ovat työskennelleet hankkeen alkuajan eli vuosina 2016–2020 Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton 19 jäsenkeskuksessa eri puolilla Suomea. He ovat olleet toiminnan kannalta korvaamaton linkki koulujen ja taidelaitosten välillä. Kaudella 2020–2021 koordinaattoreiden määrä vähenee kymmeneen, ja monien työsuhteet muuttuvat osa-aikaisista kokoaikaisiksi.

Kun aluekoordinaattorit aloittivat työn Taidetestaajat-hankkeen parissa syksyllä 2016, vuotta ennen ensimmäisiä taidevierailuja, minkäänlaista toimintamallia ei ollut valmiina. Pirkanmaan aluekoordinaattori Joonas Keskinen myöntää, että aluksi oikein kenelläkään ei ollut täyttä ymmärrystä kokonaisuudesta. Liikkeelle lähdettiin sähköpostilla, excel-taulukkoilla ja puhelimella, mutta pian tiimin yhteydenpitoon tulivat Slack-keskustelualusta ja muu sähköinen kommunikointi.

”Kokonaisuuden hahmottaminen oli aluksi vaikeaa. Piti kartoittaa, mitä ollaan tekemässä ja millä keinoilla. Kyseessä on kuitenkin valtakunnallinen toimintamalli, jonka pitää toimia joka paikassa samalla tavalla. Lisäksi pitää huomioida monia erityisryhmiä eri tavoin”, Keskinen kertoo.

Aluekoordinaatiotiimin oli luotava ilmoittautumisjärjestelmä ja kehitettävä työkalut siihen, että kymmenet tuhannet oppilaat opettajineen ovat vuoden aikana oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Ratkottavana oli aikataulujen lisäksi konkreettisia käytännön asioita: kuinka monta oppilasta on milläkin luokalla, mitä luokkia on mukana, kuka heitä opettaa, millä liikennevälineellä ryhmät kulkevat sekä mihin taidekohteeseen he menevät.

Aluekoordinaatiotiimin työ ei ole mennyt hukkaan. ”Tänään Taidetestaajat on brändi”, sanoo Keski-Suomen aluekoordinaattori Hanna Brotkin.

”Sekä taidelaitokset että koulut haluavat olla mukana. Koulut saattavat mainostaa verkkosivuillaan, että he ovat mukana Taidetestaajissa, ja taidelaitokset kertovat, että he ovat tulevan lukuvuoden Taidetestaajat-kohde.”

Aluekoordinaattorina työskennelleen **Maria Mäkisen** opinnäytetyö *Itseorganisointuneen ja luovan verkostotiimin kasvutarina ja sen tekijät* kuvaa tarkemmin Taidetestaajien aluekoordinaatiotiimin muodostumista (www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/158910/Makinen_Maria.pdf).

Palapelistä syvemmälle

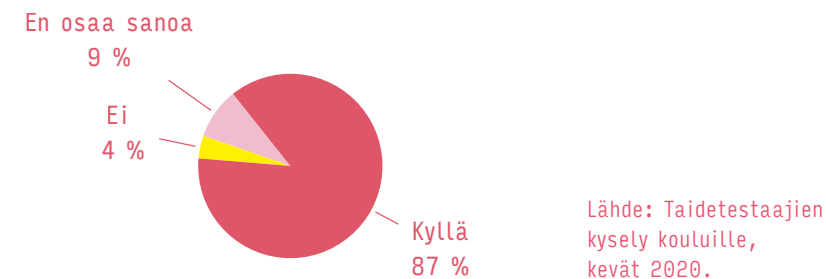
Keskisen oman alueen haasteita kuvaa esimerkiksi ryhmien liikkuminen. Parhaimmillaan Pirkanmaalla on ollut yhtä aikaa yksitoista bussiryhtä hoitamassa kuljetuksia.

”Aikataulujen säätäminen on aika iso homma. Pirkanmaalla kaikki ryhmät kulkevat taidevierailuille tilausbusseilla, lukuun ottamatta kävellen tai paikallisliikenteellä liikkuvia tamperelaisia. Kun meillä on ollut vuodessa noin 600 luokkavierailua ja liikkeellä noin 6 000 oppilasta kahdella vierailulla, bussit ovat välillä loppuneet Pirkanmaalta, ja olen joutunut tilaamaan Jyväskylästä linja-autoja.”

Taidelaitosten ja koulujen välisen yhteistyön ohella logistiikka on aluekoordinaattoreiden työn ydintä. Pisimmältä matkaavien kuljetuksia – esimerkiksi Lapista Helsinkiin tulevien oppilaiden lentomatkoja – on hoitanut myös matkatoimisto.

Noin 3500 oppilaan taidevierailut vuodessa hoitava Brotkin on kuvannut työtään palapeliksi.

Taidelaitosvierailuja varten tarvitaan jatkossakin koordinoiva toimija

”Minulle on annettu vaikka 150 lippua Kiasmaan ja 470 Kansallisoopperan lippua. Katselen oppilasmääriä eri kouluissa ja luokilla, yritän sommitella niitä. Se on kuin Tetristä pelaisi, loksauttelen palikoita paikalleen”, Brotkin kuvaili syksyllä 2019 **Tommi Tuomaalan** kirjoittamassa lehtiartikkelissa (*Taidetestaajat – Hanna Brotkinin palapeli*, Keskiuomalainen 24.9.2019).

Brotkin näkee silti työn menevän palapeliä syvemmälle, varsinkin nyt, kun toimintamalli on luotu. Työ on hänelle koordinaatiotyön lisäksi taidekasvatusta ja nuorten kohtaamista. Brotkin on usein mukana Taidetestaajien vierailuilla ja käy bussi- ja junamatkoilla juttelemassa nuorten kanssa. Erityisesti pitkät matkat kansallisiin kohteisiin mahdollistavat sen, että aikuisen ja nuoren välille syntyy tasa-arvoinen kontakti.

Hetket ovat arvokasta aikuisten ja nuorten välistä aikaa, jota myös koulumaailmasta puuttuu. Keskustelu voi lähteä pienestä ymmärryksen jakamisesta ja toisen kuuntelemisesta. Huumoria ei kannata unohtaa. Brotkin kuvaa erästä keskustelua, joka käytiin oopperavierailulla olleen pojan kanssa. Poika ilmoitti ensin nukkuneensa koko esityksen ajan.

”Hän toivoi pehmusteita parven kaiteisiin, jotta siinä voisi lepuuttaa päätä. Sanoin hänelle vähän pilke silmäkulmassa, että tuo onkin hyvä idea, että pitääpä antaa palautetta oopperalle: pehmustetut kaiteet! Poika katsoi minua

vähän vinosti, että olenko tosissani, ja sitten naurettiin. Juteltiin taas hetki niitä näitä. Keskustelu mutkitteli takaisin esitykseen, ja sanoin miettineeni, miten jännästi päähenkilön elämä kuvastui näyttämön peilin kautta. Poika sanoi pohtineensa ihan samaa ja jatkoi ihan luontevasti keskustelua esityksestä.”

Monipuolisia kulttuurityöntekijöitä

Aluekoordinaattorit ovat työskennelleet Taidetestaajissa osa-aikaisesti erilaisilla sopimuksilla. Työmäärä hankkeelle on vaihdellut 25 prosentista 70 prosenttiin kokonaistyöajasta. Osa on työskennellyt lisäksi samalle työnantajalle muissa tehtävissä, osa freelancerina tai eri työnantajalle.

Suomen lastenkulttuurikeskusten liitolla tai sen jäsenkeskuksilla ei ollut valmiina näin suurta koordinaattoriverkostoa. Suuri osa palkattiin hanketta varten, vaikka muutama heistä oli työskennellyt omalla alueellaan esimerkiksi kulttuurikasvatussuunnitelman parissa. Kunkin aluekoordinaattorin vastuualueena on ollut yksi maakunta muutamien poikkeuksien.

Aluekoordinaattoreiden koulutus- ja ammattitausta on monipuolisesti kulttuurityössä ja taidekasvatuksessa. Etelä-Pohjanmaan aluekoordinaattori Elina Muotio on opiskellut kulttuurituottajaksi ja tehnyt alueella aikaisemmin erilaisia kulttuurihankkeita. Hän työskentelee Lastenkulttuurikeskus Louhimossa, jonka aluetta ovat Ilmajoki, Kurikka ja Seinäjoki.

”Parasta aluekoordinaatitöissä on ollut se, että on saanut olla omalla alueella tarjoamassa taide-elämyksiä. Palkitsevia ovat oppilailta tulleet kommentit. He ovat kokeneet vierailut tarpeellisiksi, ja monet haluavat mennä uudelleen. Hienoa on ollut myös upea työyhteisö ja kaikki yhteydet opettajiin ja kouluihin, koko se verkosto, joka hankkeen kautta on tullut”, Muotio sanoo.

Joonas Keskinen koordinoi aikaisemmin Tampereen Taidekaari-kulttuurikasvatusohjelmaa ja teki sitä aluksi päällekkäin Taidetestaajien kanssa. Tampereen seudulla on pitkä kokemus taidelaitosten ja koulujen välisestä yhteistyöstä.

”Taidekaaren ajattelussa ja toiminnassa on paljon samaa Taidetestaajien toimintamallin kanssa. Siinä toimitaan koko ala- ja yläkoulun luokkien

Komisario Palmun erehdys, Turun kaupunginteatteri. Kuva Robert Seger.

kanssa eli ykkösistä yseihin, sekä myös esikoulujen kanssa. Taidetestaajissa kouluyhteistyö on sujunut myös mainiosti”, Keskinen sanoo.

Hanna Brotkinin tausta on taidekasvatuksessa ja ammatillisena opettajana. Hän on työskennellyt myös Jyväskylän kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelman parissa. Kulttuuriaitassa, Keski-Suomen yhdeksän kunnan alueella toimivassa lastenkulttuurikeskuksessa työskentelevä Brotkin suhtautuu Taidetestaajiin intohimolla ja lämmöllä. Hän pitää hanketta ainutlaatuisena, mutta samalla muistuttaa, että lastenkulttuurikeskuksissa on tehty jo pitkään saman tyyppistä työtä alueellisesti eli viety lapsia ja nuoria taidekohteisiin.

”Taidetestaajissa saavutettavuus on huipussaan. Vaikka alueella ei olisi kulttuurikasvatussuunnitelmaa, kaikki nuoret pääsevät taiteen pariin. On todella hienoa, jos kahden vierailun malli jatkuu jossain vaiheessa. Sellaista palautettakin on tullut, että kun mennään pääkaupunkiseudulle, kohteiden tosiaan pitäisi olla kansallisia kohteita, eli Kansallisgalleria, Kansallisteatteri ja Suomen kansallisooppera ja -baletti. Toki on poikkeuksia, esimerkiksi sirkus. Se ei ole kansallinen kohde, mutta se on taidemuoto, jota ei ole muualla pääkaupunkiseudun mittakaavassa”, Brotkin sanoo.

7.2 Kehittämistarpeet aluekoordinaattoreiden näkökulmasta

Aluekoordinaattorit ovat asiantuntijoita

Aluekoordinaattorit ovat paneutuneet hankkeen arkeen käytännön tasolla vahvasti. He tietävät senkin, että Taidetestaajissa on yhä paljon kehittämistä. Kun kehittämiskohteita kysyttiin aluekoordinaattoreilta, kaikkien vastauksissa nousivat selvästi esiin pääosin samat asiat.

Elina Muotio uskoo, että tulevaisuudessa sekä taidelaitosten että koulujen sitouttaminen Taidetestaajiin on entistä helpompaa, kun perustyö on tehty.

”Tekemistä on vielä koulujen ja taidelaitosten välisen yhteistyön ja etko- ja jatkomateriaalien kehittämisessä. Myös palautteen kerääminen ja palautesovelluksen kehittäminen on tärkeää. Tällaisenaan oppilaiden vastaukset eivät palvele taidelaitoksia kovin hyvin, kun niissä on haluttu saada nuorilta vain päällimmäinen fiilis esiin”, Muotio sanoo.

Elina Muotio toivoo, että nuorten sosiaalisen median taidot olisivat sopivasti hyödynnettävissä myös Taidetestaajissa. UMon Taidetestaajat-konsertissa Seinäjoen Rytmikorjaamolla sai ottaa kuvia ja laittaa niitä someen, mutta osa opettajista keräsi kännykät pois. Myös esimerkiksi Taidetestaajat-sovellus toimii kännykällä.

”On toki olennaista, että nuori laittaa välillä kännykän pois ja suuntaa huomionsa yhteen asiaan kerrallaan. Taide vaatii keskittymistä, ja keskittyminen taas lisää luovuutta ja palautumista. Toisaalta nuoret ovat tosi hyviä somen käytössä. Se on osa heidän elämäänsä, ja kokemusten jakaminen somen kautta on heille tärkeää. Mutta tietenkään laitteiden näprääminen tai somen päivittäminen ei saisi häiritä taide-elämystä. Tässä pitäisi löytää jokin yhteinen sävel.”

Satakunnan aluekoordinaattori **Outi Lähteenlahti** myöntää, että viestintä koulujen kanssa on pääosin koskenut käytännön asioita eli oppilasmääriä,

”Tekemistä on vielä koulujen ja taidelaitosten välisen yhteistyön ja etko- ja jatkomateriaalien kehittämisessä. Myös palautteen kerääminen ja palautesovelluksen kehittäminen on tärkeää.”

aikatauluja, bussikuljetuksia ja ruokailuja. Hän on saanut niukasti tietoa kouluilla toteutettujen etkojen ja jatkojen toimivuudesta.

”Pidin kuitenkin syksyllä 2019 Satakunnan opetusfoorumin yhteydessä työpajoja opettajille. Siellä käydyissä keskusteluissa selvisi, että toimivat etkot ja jatkot vaativat opettajalta mahdollisimman vähän paneutumista ja valmistelua. Näitä ovat esimerkiksi sellaiset, jotka toteutetaan taidelaitoksessa ennen tai jälkeen vierailun, tai ennen vierailua taidelaitoksen julkisilta sivuilta katsottavat videot, jotka oppilaat voivat itse mennä puhelimillaan katsomaan vaikkapa matkalla taidelaitokseen. Videot eivät siis saa olla vain Taidetestaajat-järjestelmässä, jonne oppilaat eivät pääse ja jonne opettajan pitää toimia välikätenä”, Lähteenlahti toteaa.

Paljon on kiinni kuitenkin taidevierailulle lähtevän opettajan kiinnostuksesta ja motivaatiosta.

”Mikäli opettajaa ei aihe kiinnosta tai Taidetestaajat tuntuu ylimääräiseltä työltä tai koulun sisällä ei ole sellaista yhteistyökulttuuria, että hän pystyisi delegoimaan tehtävät jollekin toiselle opettajalle, etkot jäävät valitettavan usein tekemättä”, Lähteenlahti sanoo.

”Oppimistavoitteet ovat aika kovat, ja perusarjen sotkeva toiminta vaatii ajatustyötä opettajalta. Hänen on hoidettava perustyönsä. Toisaalta tet-viikot on saatu sovitetuksi opetussuunnitelmaan. Pari päivää vuodessa vievän Taidetestaajat-toiminnan ei pitäisi olla iso ongelma”, Keskinen miettii.

Voisiko taide tulla nuoren luo?

Erään vastaajan mielestä koordinaatitiimiä tulisi kuulla enemmän jo taidelaitosvalinnoissa, jotta esimerkiksi esteettömyys, kielivalinnat ja alueen erityispiirteet tulisivat huomioituksi jo valintavaiheessa. Myös kouluviestintä saa mainintoja. Koulujen ja taidelaitosten välistä suoraa kontaktia toivottiin, samoin joustoja.

”Alueellinen tasa-arvo toteutuu parhaiten, jos pystytään huomioimaan maakuntien, kuntien ja joskus yksittäisten koulujenkin näkemyksiä. Joskus alueen nuorten näkökulmasta voi olla parasta tuoda taide heidän luokseen kiertävän esityksen muodossa. Toisaalla mahdollisuus päästä matkustamaan kansalliseen taidekohteeseen tarjoaa suurinta lisäarvoa”, eräs aluekoordinaattori kirjoittaa.

Aluekoordinaattorit toivovat, että etkoja ja jatkoja linkitetään selvemmin opetussuunnitelmaan ja kehitetään siten, että ne tulisivat aidosti tehdyiksi ja tukisivat taide-elämystä riittävästi.

”Tärkein kehittämistarve on mielestäni se, miten Taidetestaajat saataisiin vieläkin tiiviimmin osaksi koulun opetusta. Edelleen vierailut nähdään usein koulun ulkopuolisena ilmaisena teatteriretkenä, mutta Taidetestaajien muita pedagogisia mahdollisuuksia ei hyödynnetä kovin laajasti”, eräs koordinaattori toteaa.

Lähes kaikki kehittämistarvetta kommentoineet koordinaattorit huomauttavat, että arviointisovellus ja sen hyödyntäminen taidelaitoksissa pitäisi saada toimimaan toisin kuin nyt. Joonas Keskinen toivoo, että palautesovellusta kehitetään palvelumuotoilun menetelmin.

”Sovelluksesta pitää tehdä sellainen, että kasiluokkalaiset pystyvät oikeasti antamaan palautetta ja taidelaitokset pystyvät hyödyntämään saamaansa palautetta aiempaa paremmin toimintansa suunnittelussa”, Keskinen sanoo.

Osaksi suomalaista peruskoulua

Joonas Keskinen työskentelee hankepäällikkönä Anu-Maarit Moilasen siirryttyä muihin tehtäviin keväällä 2020. Keskinen näkee tulevaisuuden tärkeänä tehtäväkenttänä erityisesti taidelaitosten ja koulujen välisen yhteistyön kehittämisen.

Musiikinopettajanakin työskennellyt Keskinen tietää, että kehittämistyössä pitää kuunnella opettajakuntaa. Jotta koulumaailmassa ymmärretään Taidetestaajien arvo ja hyödyt, toiminta pitää linkittää opetussuunnitelmaan konkreettisella tasolla.

”Oppimistavoitteet ovat aika kovat, ja perusarjen sotkeva toiminta vaatii ajatustyötä opettajalta. Hänen on hoidettava perustyönsä. Toisaalta tet-viikot on saatu sovitetuksi opetussuunnitelmaan. Pari päivää vuodessa vievän Taidetestaajat-toiminnan ei pitäisi olla iso ongelma”, Keskinen miettii.

Joonas Keskinen näkee, että Taidetestaajiin pitää luoda taloudellisesti kestävä malli, jossa hallinto ja koordinointi onnistuu nykyistä pienemmällä resurssilla. Vasta siten Taidetestaajista voi tulla pysyvä osa suomalaista peruskoulua.

”Eli tuotannon mallia tulee tarkastella kriittisesti ja kehittää kevyempään suuntaan.”

CircOpera, Suomen kansallisooppera ja -baletti.
Kuva Minna Hätönen.

8. ALKUSYSÄYS JA IDEOLOGINEN TAUSTA

8.1 Mistä Taidetestaajat lähti liikkeelle?

Taustalla halu tavoittaa suomalaiset

Taidetestaajat-hankkeen alkusysäys osuu vuoden 2017 ja Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlan lähestymiseen. Suomen Kulttuurirahaston yliasiamies Antti Arjava kertoo, että rahastossa mietittiin sopivaa tapaa osallistua juhlaan.

”Kriteeriksi asetettiin, että hankkeen tulisi koskettaa suoraan tai epäsuorasti mahdollisimman suurta osaa suomalaisista, niin sosiaalisesti kuin maantieteellisesti. Silloin ajatukset kääntyivät luonnostaan koululaisiin, joiden kautta tavoitetaan heidän perheensäkin”, Arjava kertoo.

Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto oli perustettu 2015. Liiton ensimmäinen puheenjohtaja, Porin lastenkulttuurikeskuksen johtaja **Päivi Setälä** sai puhelun kesken Finlandia-talossa pidettyä Tulevaisuusfoorumia.

”Veli-Markus Tapio Suomen Kulttuurirahastosta soitti ja kysyi, minkälainen taidetoiminta olisi 13–15-vuotiaille tarpeen, jos toiminnan järjestämiseen olisi rahoitusta. Kysymys tuli yllättäen, mutta se oli myös kysymys, jota olimme lastenkulttuurikeskuksissa miettineet. Sen keskustelun aikana en arvannut, miten valtavalle ja laajalle yhteistoiminnalle juuri luodaan perustaa”, Setälä muistelee.

Vaikka liitto oli uusi, lastenkulttuurikeskukset olivat verkostona toimineet jo yli kymmenen vuotta, vuodesta 2003. Nuorten mahdollisuuksia kokea taidetta ja itse osallistua taiteen tekemiseen oli lastenkulttuurikeskuksissa mietitty pitkään.

Puoli vuotta puhelun jälkeen Päivi Setälä allekirjoitti Antti Arjavan kanssa Suomen Kulttuurirahaston toimistossa Helsingin Bulevardilla sopimuksen, jossa Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto sopi vastaavansa uuden hankkeen tuotannosta. Hankkeen tavoitteeksi määriteltiin nuorten taidekokemusten laajentaminen ja syventäminen sekä taidetoimijoiden yleisöpohjan ja yleisötyön monipuolistaminen.

”Toiminta sopi erinomaisesti keskusten ja liiton arvomaailmaan. Keskuksissa oli jo pitkä kokemus yhteistyöstä koulujen ja kulttuurilaitosten kanssa”, Setälä sanoo.

Maakunnista teatteriin, sitten oopperaan

Antti Arjava kertoo, että Taidetestaajien varsinainen idea saatiin aiemmista hankkeista. Useat Kulttuurirahaston maakuntarahastot olivat aikoinaan vieneet oman maakuntansa lapset yhden vuoden aikana teatteriesityksiin.

”Vuonna 2011 tämä malli jalostettiin valtakunnalliseksi hankkeeksi, jossa noin 7 000 lasta joka puolelta Suomea tuotiin Kansallisoopperaan. Kokemukset siitä olivat niin hyviä, että nyt päätettiin juhlavuoden kunniaksi skaalata toteutus yli viisikymmenkertaiseksi.”

Kokonaissuunnitelmaa hiottiin ennen sopimusta, ja Suomen Kulttuurirahaston alkuperäisen idean mukaista ikäryhmää muutettiin vuodella vanhemmaksi. Kahdeksasluokkalaiset oli siinä mielessä otollinen ikäryhmä, että yläkouluun oli jo sopeuduttu eivätkä ajatukset olleet vielä täysin koulun jälkeisessä ajassa. Esitystaidepainotteiseen taidetarjontaan tuli mukaan myös kuvataide.

Päivi Setälä tunnustaa, että näin laaja valtakunnallinen hanke on todellinen haaste kenelle tahansa, saati nuorelle liitolle. Alussa toimintaa ja sen laajoja kaaria kuljetuksista taidetarjonnan laadun takaamiseen suunniteltiin

Aluksi pohdittiin myös mahdollisuutta tuoda esitykset lähelle oppilaita elokuvateattereihin, jolloin pitkät matkat jäisivät pois. Nopeasti päädyttiin kuitenkin siihen, että juuri matkat autenttisiin esityksiin ovat se kokemus, joka jää mieleen. Samalla itse taidelaitokset tulevat tutuiksi.

yötä päivää keskeisten liiton toimijoiden ja hankevastaavan kanssa. Myös yhteistyötä Suomen Kulttuurirahaston kanssa hiottiin ja synnytettiin yhteistä luottamusta.

”Itseäni Taidetestaajissa puhutteli mahdollisuus saada nuorille koskettavia taidekokemuksia alueilta, joista he itse eivät olisi niitä osanneet edes hakea. Myös ennakkoluulottomien taidetoimijoiden kanssa työskentely oli antoisaa.”

Aluksi pohdittiin myös mahdollisuutta tuoda esitykset lähelle oppilaita elokuvateattereihin, jolloin pitkät matkat jäisivät pois. Nopeasti päädyttiin kuitenkin siihen, että juuri matkat autenttisiin esityksiin ovat se kokemus, joka jää mieleen. Samalla itse taidelaitokset tulevat tutuiksi.

”Vielä on muistettava mainostoimisto Folkin osuus. He onnistuivat pukemaan sanoiksi ja kuviksi sen tavoitteen, joka meillä oli, hankkeen nimeä myöten. Se upposi heti: huikee fiilis!” Arjava sanoo.

Omaehtainen kokemus tärkeää

Kun kysytään, miksi nuorten taidekokemukset ovat tärkeitä, Päivi Setälä nostaa esiin omaehtoisen kokemuksen taiteen ammattilaisten toteuttamasta taiteesta.

”Kun itse on kokijana, tieto taiteesta ei jää vain kuulopuheisiin ja toisen käden tietojen varaan.”

Osa nuorista jää helposti ilman taidekokemuksia, kun kaikki koulut eivät vieraile taide-esityksissä tai taiteen tiloissa. Taidetestaajissa kokemus on tarjottu kaikille suomalaisille nuorille. Tavoitteena on ollut lisätä myös yleisemmin kriittistä ymmärrystä maailmasta ja asioiden oivaltamista.

”Omaakohtainen kokemus taiteesta hälventää myös mahdollisia ennakkoluuloja, joita on voinut syntyä perheen, median, opettajan tai kavereiden kautta. Esittävien taiteiden voima on niiden elävässä nykyhetkessä. Aidon taideteoksen kohtaaminen on eri asia kuin nähdä teos kirjan kuvituksena.”

Taidetestaajissa on painotettu myös taiteen lukutaidon ja taiteesta keskustelemisen taidon laajentamista. Taide käsittelee monenlaisia kysymyksiä ja tekee näkyväksi asioita, joita yhteiskunnassa halutaan häivyttää. Nuorille pitää tarjota kokemuksia rohkeista ja kunnianhimoisista taide-elämyksistä.

”Taide ei ole vain yhdenlaista. Elämykset ja kokemukset, jotka taiteesta syntyvät, eivät aina ole iloisia tai myönteisiä. Nuoret tulee yllättää ja haastaa, jotta he oppivat ajattelemaan ja muodostamaan omia mielipiteitä. He pohtivat elämässään myös suuria kysymyksiä; omaa tulevaisuuttaan, minuuttaan, ystävyyyttä, seksuaalisuutta ja maailman tilaa. Monet Taidetestaajiin valitut esitykset käsittelevät juuri näitä aiheita taiteen keinoin”, Päivi Setälä kuvailee.

Alkuaskelista taidekasvatuksen ytimeen

Ensimmäisessä yhteisessä aluekoordinaattoreiden tapaamisessa tuli selväksi, että Taidetestaajien käytännön organisoimisessa on valtava työ. Kapasiteettia ei vielä riittänyt taidekasvatuksellisten mahdollisuuksien ja sisältöjen pohtimiseen.

Setälä huomasi jo ensimmäisellä nuorten kanssa tehdyllä taide-esitysvierailulla, että tarvetta on aivan konkreettiselle taidelaitoksessa käyttäytymisen oppaalle ja oppimiselle.

Nykytaiteen museo Kiasma, Kansallislageria.
Kuva Kansallislageria / Petri Virtanen.

”Mitä tarkoittaa taputtaminen esityksessä ja mitä se viestii taiteilijoille? Entä jos en taputa, vaan selaan vain kännykkääni? Monet taidelaitokset tuottivat nuorille erinomaisia oppaita, joissa näitä asioita käsiteltiin”, Setälä kiittää.

Hän näkee erityisen onnistuneen taidekasvatuksellisen hetken Compañia Kaari ja Roni Martinin *Kill Carmen* -esityksissä ja niitä seuranneissa keskusteluissa 2017. *Tulkaa katsomaan häntä, joka tuhoaa, hävittää, häntä joka suistaa hulluuteen!* houkutellaan katsojia esityksen esittelyssä.

”Osa opettajista, nuorista ja heidän vanhemmistaan piti esitystä liian rajuna. Esitys oli voimakas ja vaikuttava, ja sen energialataus ja intohimon leiskunta yllätti katsojan. Pidän silti esitystä erittäin hyvänä valintana Taidetestaajiin. Samoin siitä syntynyt keskustelu oli tärkeä, sillä se vei Taidetestaajat taiteen ydinkysymyksiin, erilaisiin käsityksiin taiteen tarkoituksista, ja sai esimerkiksi opettajat huomaamaan, miten monista asioista taiteen avulla voi keskustella”, Setälä sanoo.

8.2 Taidetestaajien tulevaisuus?

Suomalaisen koulutuksen innovatiivinen kokeilu

Svenska kulturfondenin johdossa Taidetestaajien alkuvaiheessa toiminut **Leif Jakobsson** kuvaa kolmivuotista hanketta ainutlaatuiseksi yhteistyöksi julkisen sektorin ja koulumaailman sekä kolmannen sektorin eli säätiöiden, Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin, välillä.

”Periaatteessa säätiöt eivät tue yhteiskunnan rahoittamaa toimintaa kuten perusopetusta. Tämä ei tarkoita, että koulutuskysymykset olisivat säätiöille yhdentekeviä. Silti tuki kannattaa suunnata koulumaailman hankkeille, jotka eivät saa valtion tai kuntien rahoitusta, esimerkiksi opetusmateriaalien kehittämiseen tai jatkokoulutukseen. Taidetestaajissa ovat kohdanneet molempien säätiöiden monet keskeiset tavoitteet”, Jakobsson sanoo.

Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto on ollut yhteistyön merkittävä osapuoli.

”Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto on tässä enemmän kuin sopimuskumppani, joka on toteuttanut tilatun toiminnan. Liitto on suunnitellut ja kehittänyt yhdessä säätiöiden kanssa tämän toiminnan alkuideasta toimivaksi kokonaisuudeksi”, Päivi Setälä muistuttaa.

Olennaista kansallisessa hankkeessa on ollut kaikkien suomalaisten koululaisten tavoittaminen kolmen vuoden ajan koko maassa riippumatta heidän asuinpaikastaan tai sosioekonomisesta asemastaan.

”Hanke on antanut kolmen sukupolven koululaisille yhteisen tai vertailukelpoisen kokemuksen elävästä kulttuurista korkeimmalla mahdollisella alueellisella ja kansallisella tasolla. Maan keskeiset kulttuurituottajat, teatterit, Suomen kansallisooppera ja -baletti, orkesterit ja taidemuseot ovat kehittäneet toimintaansa suunnattuna kohderyhmälle. On tärkeää, että he kehittävät taidevierailua edeltäviä tukimateriaaleja ja -toimintoja, jotka edesauttavat tämän ryhmän kulttuurikokemusta. Nämä nuoret ovat tulevaisuuden kulttuurin kuluttajia”, Jakobsson muistuttaa.

Hair, Maria Lund, Jyväskylän kaupunginteatteri.
Kuva Hanna-Kaisa Hämäläinen.

”Hanke voi toimia innoituksen lähteenä monille ulkomaisille säätiöille, mutta kunkin maan tulisi kehittää siitä oma muotonsa”, Jakobsson arvioi.

Taidetestaajat on tukenut kulttuurilaitosten ja taiteen tekijöiden taloutta merkittävästi. Jakobssonin mukaan hanke pitää sisällään sukupolvikokemuksen, joka puolestaan luo uutta kulttuuria.

Lähteekö Taidetestaajat maailmalle?

Kansainvälisestäkin ainutlaatuista hanketta kohtaan on jo osoitettu kiinnostusta maailmalla.

”Hankkeen loppuraportti tulisi levittää pohjoismaisille ja eurooppalaisille säätiöverkostoille”, sanoo Svenska kulturfondenin toimitusjohtaja **Sören Lillkung**.

Tärkeää kuitenkin on, että muiden maiden säätiöt soveltavat Taidetestaajia oman maansa koulutusrakenteen mukaisesti.

”Kyse on enemmän parhaiden käytäntöjen levittämisestä kuin viennistä.”

Leif Jakobsson näkee Taidetestaajien kansainvälisen merkityksen samoin.

”Taidetestaajat on herättänyt ihailua ja kiinnostusta osin taloudellisen panostuksen, osin mittakaavan ja hankkeen keston vuoksi. Hanke voi toimia innoituksen lähteenä monille ulkomaisille säätiöille, mutta kunkin maan tulisi kehittää siitä oma muotonsa”, Jakobsson arvioi.

Kaiken kaikkiaan hanke on onnistunut yli odotusten. Se on saanut valtavaa tunnustusta ja vähitellen totuttanut sekä kouluja että taidelaitoksia uudenlaiseen yhteistyöhön. Silti Antti Arjava myöntää, että hanke on vielä kaukana täydellisestä.

”Vie paljon aikaa, ennen kuin opit on kaikkialla sovellettu käytäntöön. Työtä ei kannattaisi nyt jättää kesken”, hän painottaa.

Näin ison hankkeen saaminen valtion budjettiin on kiven takana. Säätiöt ovat tarjonneet osarahoitusta siirtymäkauden ajaksi. Tällä perusteella eduskunnalta saatiin lukuvuodeksi 2020–21 valtionavustus, joka kattaa puolet kuluista.

”Sen jälkeisestä ajasta käydään neuvotteluja, joiden tulos ei vielä ole selvä. Koronaepidemia ja sen vaikutukset valtiontalouteen ei ainakaan ole tehnyt asetelmaa helpommaksi”, Arjava sanoo.

Molempien säätiöiden tavoite on, että Taidetestaajat tulee osaksi kahdeksannen luokan opetussuunnitelmaa. Sören Lillkung tähdentää, että hankkeen myönteiset vaikutukset ovat selviä sekä oppilaille että opettajille kuin myös taide- ja kulttuurilaitoksille.

”Jo tästä syystä julkinen rahoitus on erittäin perusteltua”, Lillkung sanoo.

Svenska kulturfonden on vastannut kolmivuotisen projektin ajan ruotsinkielisten oppilaiden ja opettajien taidevierailuista. Tämä on tarkoittanut noin kuutta prosenttia 20 miljoonan euron kokonaisrahoituksesta.

”Emme ole vielä päättäneet, jatketaanko projektia jossain muodossa, jos ei kauden 2020–2021 jälkeen saada julkista rahoitusta”, Lillkung sanoo.

Päivi Setälä katsoo, että Taidetestaajista saatu kokemus jää pitkälti hyödyntämättä, mikäli koulujen ja kulttuurilaitosten laajaa yhteistyötä ei voida jatkaa.

”Tämänkaltaisen toiminta on antanut nuorille mahdollisuuden ainutlaatuisiin taidekokemuksiin ja kulttuurilaitoksille vaativan tehtävän keskustella nuorten kanssa taiteen sisällöistä. Hankkeen aikana päästiin vasta lähtöviivalle siinä, miten taide-esitysten teemoja ja muotoja voidaan hyödyntää opetuksessa, miten matkat esityksiin hyödynnetään taiteen keinoin tai miten taiteesta keskustellaan siten, että tavoitetaan hyvin erilaiset nuoret”, Setälä sanoo.

Viulisti Sanna Tullila esittelee soitinta taidetestaajille, Tampere Filharmonia. Kuva Tommi Turunen.

9. KUINKA KULTTUURI TUKEE KASVUA JA KEHITYSTÄ?

9.1 Sixten Korkman: Taide on investointi ihmiseen

Ekonomisti ja tietokirjailija **Sixten Korkman** ei epäröi, kun hän arvioi taiteen merkityksen tärkeäksi ihmisen kasvulle ja kehitykselle. Hän viittaa ihmisen erityisyyteen muiden lajien rinnalla ja muistuttaa, ettei taiteen ymmärrys tule syntymälahjana.

”Taide on ihmisyyden ytimessä. Se muokkaa arvojamme ja antaa meille uusia arvoja. Toisin kuin vaikkapa linnulla, jolla jo geneeissä on paljon valmista, ihminen ei saa syntyessään jotain määrättyä kulttuuria eli yhteiskunnan yhteisiä arvoja ja uskomuksia. Taiteenkin mieltymykset ovat opittuja asioita ja tulevat vasta kasvatuksen kautta”, Korkman sanoo.

Hän nostaa esiin esimerkiksi sen, miten taideteos voi lisätä kykyämme tuntea empatiaa ja asettua toisen ihmisen asemaan.

”Harvoin voit mennä toisen ihmisen päähän sisälle ja ymmärtää, mitä ja miten hän kokee maailman. Vaikkapa kirjallisuus antaa siihen hienon mahdollisuuden.”

Korkmanille kulttuuri on taidetta selvästi laajempi käsite. Siinä on mukana **Ciceron** aikainen ajatus sielun ja hengen viljelemisestä

ja jalostamisesta, mutta myös ekonomistikunnan suosima ajatus kulttuurista, johon sisältyvät yhteiskunnan arvot ja uskomukset.

”Kulttuurikäsitettä on määritellyt myös **Anders Chydeniuksen** lukulistalta löytyvä saksalainen historioitsija, juristi ja filosofi **Samuel Pufendorf**, joka eli 1600-luvulla. Hän tarkoittaa kulttuurilla kaikkia niitä keinoja, joilla ihmiset voittavat alkuperäisen barbaariutensa ja saavuttavat inhimillisyyden. Sekin on herttainen määritelmä, vaikkei sekään ihan täsmällinen.”

Vaikka Korkman myöntää, että ajatus voi kuulostaa elitistiseltä, merkittävä taidekokemus saa ajattelemaan tai kokemaan jotain sellaista, joka kohottaa meidät arjen askareiden yläpuolelle.

”Rajanvetoa korkeakulttuurin ja muun kulttuurin välille kannattaa toki varoa. Pitää sallia monenlainen taide.”

Onko taide vain menoerä?

Yhteiskunta tukee kulttuuria voimakkaasti, ja Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, annetaan taiteelle tukea historiallisesti ja kansainvälisesti katsoen paljon.

Koronakevään keskellä ekonomistilta on hyvä kysyä, onko taide vain menoerä.

”Ei tietenkään, vaan kyllä se on investointi tulevaisuuteen. Se edistää ihmisyyttä ja rikastuttaa elämää, ja tuo siihen muitakin arvoja kuin että kulutetaan ehkä tarpeetonta krääsää tai käväistään hampurilaisbaarissa.”

Taide on myös peili, joka heijastaa aikansa ilmiöitä.

”On ihmeellistä, miten taide antaa kielen, jolla voi tässäkin koronatilanteessa kommunikoida ja saavuttaa jotain mieltä kohottavaa”, Korkman sanoo viitaten keväällä 2020 verkossa striimattuihin taide-esityksiin, tai italialaisiin, jotka keventävät karanteeniaan musisoimalla parvekkeillaan.

Vaikka Korkman sanoo liberaalina hyväksyvänsä sen, että jokainen elää mieltymystensä mukaan, hän muistuttaa uudestaan, että mieltymykset ovat

Vaikka Korkman sanoo liberaalina hyväksyvänsä sen, että jokainen elää mieltymystensä mukaan, hän muistuttaa uudestaan, että mieltymykset ovat opittuja asioita. Yksi taidekokemus voi muuttaa koko elämän. Se synnyttää ajattelua, ja ajattelu voi koskea mitä tahansa.

opittuja asioita. Yksi taidekokemus voi muuttaa koko elämän. Se synnyttää ajattelua, ja ajattelu voi koskea mitä tahansa.

”Se voi käsitellä esteettisiä arvoja, mutta olla myös eksistentiaalista pohdintaa siitä, miksi olemme olemassa, mikä on oikein ja mikä väärin, tai mikä on hyvää tai pahaa. Se voi tuottaa myös yhteiskunnallisia virikkeitä”, Korkman sanoo.

Hän sanoo olevansa taidekasvatuksesta vilpittömästi innostunut, ja nimenomaan Taidetestaajien kaltaisesta kaikille avoimesta mallista. Korkman toivoo, että hanke jatkuu myös nyt sovitun kauden 2020–2021 jälkeen.

”Taidetestaajat on loistava hanke, ehdottomasti fiksuimpia hankkeita, joita olen kulttuurialalla nähnyt, ja juuri siksi, että kohderyhmänä ovat nuoret. Nyt, keväällä 2020, elämme aikaa, josta emme tiedä miten kauhea siitä lopulta tulee. Olen itse vakuuttunut siitä, että meillä on edessä suuri konkurssikierre ja laaja työttömyys. Tämä kaikki lisää eriarvoisuutta. On monia lapsiperheitä, joissa ei tule olemaan mahdollisuutta tarjota tärkeitä virikkeitä ja palveluja lapsille”, hän miettii.

Uuden yleisön kasvattaminen kulttuurilaitoksille on niin ikään tärkeää. Korkman on puhunut lämpimästi myös laadukkaan varhaiskasvatuksen puolesta. Hänestä se on paras tapa ehkäistä myöhempiä ongelmia.

Toimiva demokratia tarvitsee taidetta

Jos puhutaan taiteen merkityksestä yhteiskunnalle ja sen taloudelliselle kasvulle ja yritetään mitata sitä, ollaan Korkmanin mukaan helposti syvissä vesissä.

”Vaarana tietysti on, että kulttuuri ja taide jäävät vähemmälle juuri siksi, kun luovuutta ja sen merkitystä ei pystytä kovin helposti mittaamaan. Toisaalta en lainkaan epäile sitä, ettei luovuudella olisi vaikutusta yhteiskunnan talouden toimintakyvyn ja kilpailukyvyn kannalta.”

Kaikessa elinkeinotoiminnassa tarvitaan entistä enemmän luovuutta muillakin kuin varsinaisilla luovilla aloilla. Taidetestaajien ikäluokka on avainasemassa, koska pian heillä on edessä valintoja esimerkiksi opintojen suhteen.

Korkman muistuttaa myös laajoista yhteiskunnallisista vaikutuksista, joita ekonomistit kutsuvat ulkoisvaikutuksiksi. Kysymys ei ole vain taidepalvelun tuottajan ja yleisön välisestä suhteesta, vaan myös siitä, mitä katsojaan ja kuulijaan jää taidekokemuksesta.

”Sillä voi olla vaikutusta häneen, hänen ihmissuhteisiinsa ja laajasti yhteiskuntaan pitkiksi ajoiksi. Nämä ulkoisvaikutukset voivat olla tavattoman merkittäviä, mutta nekaan eivät ole helposti mitattavissa.”

Korkman viittaa filosofi **Martha C. Nussbaumin** kirjaan *Talouskasvua tärkeämpää*, jossa Nussbaum perustelee monen historiallisen ja nykypäivän esimerkin avulla, miksi toimiva demokratia tarvitsee humanistista sivistystä ja taidetta.

”Taiteen ja kulttuurin kautta me saamme paremman yhteiskunnan, jossa on rikastuttavia elämyksiä ja enemmän keskinäistä ymmärrystä. Ja on hyvä koko yhteiskunnan kannalta, ettemme kuluta pelkästään tavaroita, vaan enemmän immateriaalisia hyödykkeitä kuten taidetta ja kulttuuripalveluita. Myös ympäristölle aineeton kuluttaminen olisi suotuisa kehitys.”

Kulttuurilaitokset ovat osa yhteiskunnallista infrastruktuuria ja vaikuttavat väistämättä taloudelliseen kilpailukykyyn. Kulttuuri on elinkeino, joka elää

”Jos haluamme, että Suomi, vaikkapa Helsinki, houkuttelee sijoituspaikkana kansainvälisiä yhtiöitä ja on myös kiinnostava turistikohde, imagon kannalta on erinomaisen tärkeää, että meillä on tarjolla riittävästi laadukkaita kulttuuripalveluja. Se on myös bisneselämän etujen mukaista.”

osittain yhteiskunnan tuen varassa, kuten ooppera, klassinen musiikki ja teatteri. On myös paljon kulttuuria, joka pärjää markkinatalouden ehdoin.

”Mutta jos haluamme, että Suomi, vaikkapa Helsinki, houkuttelee sijoituspaikkana kansainvälisiä yhtiöitä ja on myös kiinnostava turistikohde, imagon kannalta on erinomaisen tärkeää, että meillä on tarjolla riittävästi laadukkaita kulttuuripalveluja. Se on myös bisneselämän etujen mukaista.”

Keväällä 2020 meneillään olevan koronaepidemian vaikutuksia ei kukaan vielä tiedä tätä kirjoitettaessa. Kulttuuriala sai ensi hätään 40 miljoonan euron tukipaketin lisäbudjettiin.

”On hyvä ele, että jo nopeasti tultiin kulttuurialaa vastaan. En pysty arvioimaan, riittääkö se.”

”Kun näitä sinfonioita oli monta viikonloppua kuunnellut, ne avasivat minulle uuden maailman. Se oli pääsyovi klassiseen musiikkiin, aika vaikea kyllä, mutta sillä oli kauaskantoinen merkitys. Nykyisin pidän erityisesti barokkimusiikista. Se on monta sataa vuotta vanhaa ja aivan toisenlaisissa oloissa luotua. Silti se puhuttelee yhä.”

Lapsuudenkodin kuvat ja sävelet

Korkman tietää, että taidekokemus kasvaa pienistä asioista ja muistoista. Hänen lapsuudenkodissaan Vaasassa oli muutama **Eemu Myntin** taulu, joista nuoren pojan mieleen painui vuosien aikana erityisesti pariisilaisen taksikuskin kiehtova muotokuva.

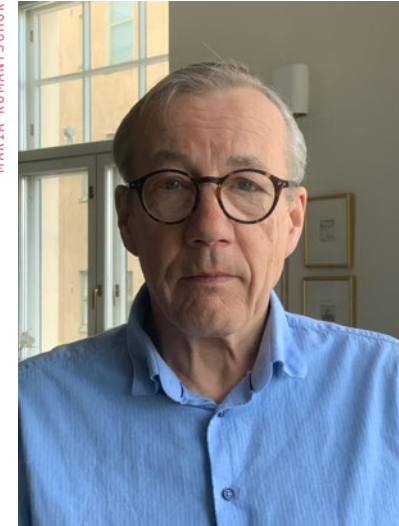
”Maailmassa on paljon turhia muotokuvia, mutta siinä oli jotain, joka sai miettimään tämän ihmisen elämää, vaikken voinut tietää siitä mitään varmaa.”

Klassiseen musiikkiin hän tutustui äitipuolensa soittamien Sibeliuksen sinfonioiden kautta.

”Ne olivat ensin aika käsittämättömiä, mutta kun näitä sinfonioita oli monta viikonloppua kuunnellut, ne avasivat minulle uuden maailman. Se oli pääsyovi klassiseen musiikkiin, aika vaikea kyllä, mutta sillä oli kauaskantoinen merkitys. Nykyisin pidän erityisesti barokkimusiikista. Se on monta sataa vuotta vanhaa ja aivan toisenlaisissa oloissa luotua. Silti se puhuttelee yhä.”

Joskus kyse on valinnoista: kun Korkman täytti kuusi vuotta, hän sai valita Wasa Teaterin *Iloinen leski* -operetin ja elokuvateatterissa pyörineen Disneyn elokuvan *Lumikki ja seitsemän kääpiötä* välillä. Disney voitti.

MARIA ROMANTSCHUK

KUKA?

Sixten Korkman
valtiotieteen tohtori,
talousvaikuttaja

- toiminut mm. virkamiehenä Suomen Pankissa, valtiovarainministeriössä ja EU:n ministerineuvoston sihteeristössä sekä Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen toimitusjohtajana ja Aalto-yliopiston työelämäprofessorina
- kiinnostuksen kohteena mm. makrotalous ja kulttuuri
- asuu Helsingissä

”Tein oikean valinnan. Operetit ovat jääneet vähän vieraiksi. Muuten olen kaikkiruokainen taiteen ja kulttuurin suhteen.”

Hän on vakuuttunut siitä, että taide antaa yksilöllisenä kokemuksena avaimia johonkin muuhun maailmaan kuin minkä ihminen yleensä pystyy mieltämään. Samalla se on ilmaisukeino ja kieli.

”Ja ilmaisukeinona taide aivan ilmeisesti on hyvin syvällä meissä ihmisissä. Hyvin aikojen alussa, kun vielä asuimme luolissa, jo harrastettiin taiteen tekemistä.”

Yhdeksän lastenlasta on antanut näkökulman taiteeseen nuorin silmin.

”On kiinnostavaa käydä taidenäyttelyssä lapsen kanssa. Hän suhtautuu näkemäänsä ennakkoluulottomasti. On kiva kuunnella hänen reaktioitaan.”

Taidetestaajat Oulun taidemuseossa. Kuva Sanna Krook.

10. LOPPUSANAT

10.1 Taidetestaajat – Avainkokemuksia taiteesta ja kulttuurista

Taiteen ja kulttuurin merkityksen voi ehkä parhaiten ymmärtää oman henkilöhistorian avainkokemusten kautta. Monesti avainkokemukset kytkeytyvät minuuden ja oman paikan rakentamiseen maailmassa. Minun käsitykseni ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteistyöstä on syntynyt torvi kädessä nuorisosoittokunnan rivissä yhteiseltä nuottitelineeltä yhteissoittoa tapaillen. Siitä kokemuksesta olen päivittäin kiitollinen, koska se on myös opettanut luottamaan toisiin ihmisiin ja uskomaan yhdessä synnytetyn suurempaan lisäarvoon. Ilman tuota kulttuurikokemusta elämäni olisi ollut henkisesti köyhempää, vakaasti uskon.

Lapsen ja nuoren elämässä näiden kokemusten tarjoajina yleissivistävä koulu, opettajat ja taide- ja kulttuuritoimijat ovat keskeisessä roolissa. Avainkokemus voi syntyä taiteen ja kulttuurin äärellä vaikkapa siten, että oppilasta kannustetaan kuvittelemaan, ajattelemaan kriittisesti ja näkemään kulttuurisen todellisuuden toisin. Taiteella ja kulttuurilla on erityinen paikkansa ihmisenä kasvamisessa ja elinikäisessä oppimisessa. Uudistuva taide ja elävä kulttuuriperintö kertoo ihmisenä olemisen tarinaa – minusta, sinusta, meistä ja eri yhteisöistä. Siten on luonnollista, että taide- ja kulttuurikasvatuksen ensisijainen tavoite on tukea lasten ja nuorten ihmisenä kasvua, kulttuurista osaamista ja yhteisöllisyyttä.

Kulttuuriset oikeudet kuuluvat ihmisoikeuksiin esimerkiksi kansalais-oikeuksien ohella. Miten

nämä tärkeät oikeudet turvataan parhaiten muuttuvassa maailmassa, samalla huolehtien taiteen ja kulttuurin uudistumisen edellytyksistä, vapaudesta?

Kulttuurin ja taiteen menestyksenkäs tulevaisuus on rinnakkaisten kulttuurien moninaisuutta. Se edellyttää meiltä kulttuurisesti moninaisen todellisuuden tunnistamista ja uudelleen määrittelyä yhtenäisen kansallisen kulttuurin sijaan. Taiteen ja kulttuurin merkityksiä yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle on avattu kattavasti muun muassa valtioneuvoston selonteossa kulttuurin tulevaisuudesta (2011). Selonteon lähtökohdat kattavat hyvin myös kulttuuriselle osaamiselle, vuorovaikutukselle ja ilmaisulle asetetut tavoitteet perusopetuksessa. Taide ja kulttuuri ovat ihmisenä olemisen itseisarvoisia ja väistämättömiä perusasioita. Taiteen ja kulttuurin sisällöt tuottavat edellytykset hyvälle elämälle ja yhteisöjen hyvinvoinnille. Taiteen ja kulttuurin merkitysten vaihdanta ja levittäminen synnyttävät aktiivista toimintaa eri aloilla ja vaikuttavat siten sekä suoraan että sovelluksina myös taloudelliseen toimintaan.

Taidetestaajat-hanke on tukenut ainutlaatuisella panoksellaan kahdeksasluokkalaisten nuorten ja heidän opettajiensa kulttuurisen osaamisen vahvistamista kaikissa Suomen peruskouluissa. Taidetestaajat on myös poikkeuksellisen kattava taide- ja kulttuurikasvatusta kehittävä hanke, jossa koulut ja kulttuurilaitokset ovat kehittäneet uusia tapoja, käytänteitä ja toimintamalleja.

Taidetestaajien erityisenä vahvuutena näen sen, että malli ankkuroituu nuorten yksilöllisiin ja jaettuihin kokemuksiin taiteen äärellä tarjoten ainutlaatuisen mahdollisuuden koetun jäsentämiseen ja tulkintaan. Kiteyttäen voi todeta, että Taidetestaajat toteuttaa uniikilla tavallaan oppilaiden osallisuuden ja aktiivisen roolin vahvistamista omassa oppimisessaan perusopetuksessa. Epäilemättä taidevierailujen ainutkertaisten elämykset ovat tarjonneet monille nuorille myös kipinän pitkäkestoisemman kulttuuriharrastuksen syntymiselle!

Taidetestaajat perusopetuksen kasvatus- ja opetustehtävää toteuttamassa

Perusopetuksen arvoperustan mukaan kouluyhteisön kulttuurinen moninaisuus nähdään rikkautena. Opetus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriiperinnölle, joka on muodostunut ja muotoutuu

Kaikkeen taidekasvatukseen kuuluu tekemällä oppiminen. Luovuus, mielikuvitus ja itseilmaisuus harjaantuvat ja kehittyvät kuvia tehden, musisoimalla, tanssimalla, näytellen ja liikkuen. Taidekasvatus perustuu käsitykselle kokonaisesta ihmisestä ja kokonaisesta tekemisestä.

kulttuureiden vuorovaikutuksessa. Opetus vahvistaa luovuutta ja moninaisuuden kunnioitusta, edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä ja luo siten pohjaa kulttuurisesti kestäväälle kehitykselle. Opetus auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Siihen millaiseksi tulevaisuuden kulttuuri ja taide Suomessa muotoutuu, vaikuttaa ratkaisevasti yleissivistävä koulu. Niin varhaisen kansakoulun, peruskoulun kuin lukionkin toimintakulttuuriin kuului itseoikeutetusti luova toiminta, jonka tulokset näkyivät ja kuuluivat koko paikallisyhteisössä. Jo 1900-luvun alussa ymmärrettiin, että lapsi ja nuori tarvitsee myös yleissivistävää taidekasvatusta. Voikin sanoa, että suomalaisen koulun yhtenä vahvuutena on aina ollut taide- ja kulttuuriopetuksen suhteellisen vankka asema.

Myös taide- ja kulttuurikasvatuksen hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä vahvistava voima on yleisesti tunnustettu. Tapahtuahan taiteesta oppiminen ennen kaikkea aistien, taitojen, tunteiden ja kokemusten vuorovaikutuksessa. Kaikkeen taidekasvatukseen kuuluu tekemällä oppiminen. Luovuus, mielikuvitus ja itseilmaisuus harjaantuvat ja kehittyvät kuvia tehden, musisoimalla, tanssimalla, näytellen ja liikkuen. Taidekasvatus perustuu käsitykselle kokonaisesta ihmisestä ja kokonaisesta tekemisestä. Tekemisen kulttuuriin kuuluu niin ideointia, suunnittelua kuin luovan työn tulosten arviointia. Itse tehdyt teokset vahvistavat tunnetta, että omaan ympäristöön voi vaikuttaa passiivisen vastaanoton sijaan. Omaan ilmaisuun liittyy näin aina eettistä pohdintaa.

Taide- ja kulttuurikasvatuksessa käytetään paljon tutkivan, ilmiölähtöisen ja toiminnallisen oppimisen menetelmiä. Siksi ei olekaan ihme, että näiden

aineiden merkitys on keskeinen, kun puhutaan oppiainerajat ylittävästä oppimisesta ja laaja-alaisesta osaamisesta. Esimerkiksi perusopetuksessa laaja-alaiseen osaamiseen sisältyy omana alueenaan kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, joille asetettuihin tavoitteisiin pyritään kaikissa oppiaineissa. Perusopetuksessa kulttuurikasvatus kuuluu siis kaikkeen opetukseen. On myös niin, että suomalaisen kulttuurikasvatuksen laaja-alaisuus erottuu edukseen tarkasteltaessa sitä kansainvälisessä kontekstissa.

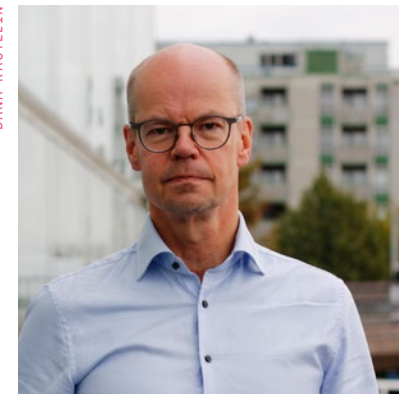
Laadukas taide- ja kulttuurikasvatus toteutuu parhaiten yhdessä kehittämällä, mahdolliset raja-aidat kaataen. Koulun kulttuurikasvatuksen lähtökohtana ovat ennen kaikkea monipuoliset, autenttiset oppimisympäristöt ja lasten ja nuorten osallisuus. Kulttuurista oppii parhaiten ilmaisemalla, tulkitsemalla ja nauttimalla – menemällä myös taiteen ja kulttuurin lähteille. Ennen kaikkea, yhteistyöllä taide- ja kulttuurilaitosten kanssa koulu voi tukea oppilaiden osallisuuden ja aktiivisen roolin vahvistamista omassa oppimisessa.

Taidetestaajat tulevaisuutta rakentamassa

Vuonna 2018 koko Eurooppa vietti Kulttuuriperinnön eurooppalaista teemavuotta. Kulttuuriperintö oli tuolloin ensimmäistä kertaa teemavuoden aihe. Rikas, moninainen kulttuuriperintö yhdistää Eurooppaa yhteisen historian ja arvojen kautta. Teemavuoden tavoitteena oli vahvistaa jokaisen kansalaisen osallisuutta paikallisella, kansallisella ja eurooppalaisella tasolla. Meillä Suomessa yksi hankkeen keskeinen kohderyhmä oli lapset ja nuoret. Taidetestaajat-hanke toteutti käytännössä kaikki kahdeksaluokkalaiset tavoittavalla mallillaan teemavuoden tavoitteita kannustaen ja innostaen nuoria pohtimaan kulttuurin merkitystä nyt ja tulevaisuudessa. On selvää, että Taidetestaajat-hankkeen käytännöt ja tulokset palvelevat myös tulevaisuudessa koulujen ja kulttuurilaitosten yhteistyötä riippumatta siitä, miten toimintamallia edelleen kehitetään ja rahoitetaan. Jatkossa on varmasti hyvä pohtia ja arvioida toimintamallin käytäntöjä, jotta taidevierailulla koettu ja opittu integroituisi entistä paremmin eri oppiaineiden opetuksen tavoitteisiin ja opintojen etenemiseen. Toiseksi on pohdittava, miten taiteen ja kulttuurin vastaanottamisen rinnalla oppilaiden aktiivista osallisuutta ja toimijuutta voitaisiin vahvistaa vierailun suunnittelussa ja toteutuksessa. On ilahduttavaa, että Taidetestaajat-hanke voi jatkua lukuvuonna 2020–2021 osaksi

valtion rahoittamana kattaen yhden taidevierailun omalla lähialueella. Lämpimät kiitokset Opetushallituksen puolesta Taidetestaajat-hankkeen (2017–2020) mahdollistaneille rahoittajille Suomen Kulttuurirahastolle ja Svenska kulturfondenille ja sen koordinoinnista vastanneelle Suomen lastenkulttuurikeskusten liitolle. Ajassa elävä polku taiteen ja kulttuurin äärelle ei nurmetu. Oppilaiden yhdessä kokemat ja jakamat kulttuurielämykset luovat uusia polkuja. Näin moninaisen suomalaisen kulttuurin merkitys säilyy vahvana sitä vuorostaan uudistavien sukupolvien elämässä!

DANA RAUTELIN

KUKA?

Olli-Pekka Heinonen

- Opetushallituksen pääjohtaja vuoden 2017 alusta
- toiminut tätä ennen mm. valtiosihteerinä eri ministeriöissä sekä valtioneuvoston kansliassa, jossa johti valtioneuvoston kanslian toimintaa sekä avusti pääministerejä Jyrki Katainen ja Alexander Stubb
- toiminut Yleisradion johtajana 2002–2012 sekä opetusministerinä 1994–1999
- kansanedustajana vuosina 1995–2002
- useita luottamustoimia yhteiskunnan eri osa-alueilla
- koulutus oikeustieteen kandidaatti
- asuu Hämeenlinnassa

Kuvat:
 Cata Portin/Svenska Teatern,
 Folk Finland, Suomen
 Kulttuurirahasto, Svenska
 kulturfonden, Aune Waronen,
 Antti Puttonen, Nikke
 Keskinen, Malin Storbjörk,
 Niina Piispa, Päivi Setälä,
 Anne Pelttari,
 Victoria Nylund.

Suomen historian suurin nuorten kulttuurihanke Taidetestaajat on vienyt kolmen vuoden ajan nuoria korkealaatuisille taidevierailuille omalla lähialueella ja valtakunnallisiin kohteisiin. Liki 200 000 nuorta taiteen äärelle liikuttanut hanke on mahdollistanut tasavertaiset kulttuurikokemukset kolmelle kahdeksasluokkalaisten vuosikurssille.

Tämä opas vie sinut mukaan Taidetestaajien matkaan. Suurhankkeessa on ollut sekä antoisat että haastavat hetkensä, ja oppaassa toimintaa avataankin monesta näkökulmasta. Ääneen pääsevät niin toteuttajat, nuoret, opettajat kuin myös hanketta etäämpää seuranneet.

Taidevierailut ovat merkittävä satsaus nuorten tulevaisuuteen. Toivomme niiden jatkuvan myös tulevaisuudessa. Taide kuuluu kaikille!